

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1951

Ἀγαπητοὶ Ἐταῖροι,

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Καθῆκον ἱερὸν ἐπιτάσσει εἰς ἡμᾶς, ὅπως, πρὸ πάσης ἄλλης λογοδοσίας, προτάξωμεν τὸ μνημόσυνον τῶν κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἐκλιπόντων φίλων ἐταίρων καὶ συναθλητῶν, ξένων τε καὶ ἡμετέρων, ὡς ὀφειλόμενον πρὸς αὐτοὺς φόρον τιμῆς καὶ εὐγνώμονος ἀναμνήσεως ἐκ μέρους τῶν ἐπιζώντων.

Ἐκ τῶν ἐπιτίμων συμβούλων καὶ ἐταίρων ἐξέλιπον:

1. Ὁ Axel Persson, καθηγητῆς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλας, ἐπιφανῆς ἀρχαιολόγος, προαγαθὸν διὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ συγγραφῶν καὶ μάλιστα διὰ τῶν εὐτυχῶν αὐτοῦ ἀνασκαφῶν τὴν ἐπιστήμην τῆς κλασσικῆς, μάλιστα δὲ τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας. Μεταξὺ τῶν

ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἔργων ἐξαίρετον θέσιν κατέχει ἡ διεξοδική ἔρευνα καὶ δημοσίευσις τῶν εὐρημάτων τῶν Ἀργολικῶν μυκηναϊκῶν ἀκροπόλεων καὶ νεκροπόλεων τῆς Ἀσίνης, τῶν Δεντροῶν καὶ τοῦ Μπερματιοῦ, δι' ὧν προήχθησαν αἱ γνώσεις ἡμῶν ἰδίᾳ εἰς τὰ ζητήματα τῆς λατρείας τῶν προϊστορικῶν χρόνων, τῶν ἐθίμων ταφῆς, ἀκόμη δ' ἐν μέρει καὶ αὐτῆς τῆς προϊστορικῆς γραφῆς.

Ἐξ ἴσου εὐτυχῆς ὑπῆρξεν ἐσχάτως ὁ Πέρσον καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ ἀτελῶς γνωστοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Λαβρανδέως εἰς τὰ Μύλασα τῆς Καρίας. Οἱ Σουηδοὶ συνεργάται του θὰ συνεχίσουν βεβαίως τὴν ἐνδιαφέρουσαν ταύτην ἀνασκαφήν, ἥτις εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἀπέδωκε πλούσια καὶ διαφωτιστικὰ εὐρήματα καὶ ἐπιγραφάς.

Ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἰδιαίτερος ἐλύπησεν ὁ ἀδόκητος θάνατος τοῦ Πέρσον· διότι ὁ πρὸς πάντας προσηγέστατος μεταστάς ἐνεφορεῖτο καὶ ὑπὸ εἰλικρινοῦς πρὸς τὴν Ἑλλάδα φιλίας, τρανὰ δεύματα τῆς ὁποίας καὶ γενικῶς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ του, παρέσχεν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς ξενικῆς κατοχῆς, ὅτε ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ διέτρεχε, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, τὰ χωρία τῆς Πελοποννήσου, ἵνα διανείμῃ τροφίμα καὶ παράσχη περιθάλψιν εἰς τὸν πεινῶντα καὶ γυμνητεύοντα λαὸν τῆς ὑπαίθρου. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ προσώπῳ του πενθοῦμεν οὐ μόνον τὸν σοφὸν ἀρχαιολόγον ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκραιφνή φιλέλληνα.

2. Ὁ Παῦλος Koschaker, καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λιψίας, ἀκολουθῶν τὸν Mitteis, ἠσχολήθη κατὰ τὸν μακρὸν του βίον περὶ τὴν μελέτην τοῦ τε Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, μάλιστα δὲ τοῦ Δικαίου τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν, ὅπερ ἠρεῦνησε φιλολογικῶς τε καὶ ἱστορικῶς. Διάσημος ἰδίᾳ ἀνὰ τὸν κόσμον κατέστη διὰ τῆς μελέτης τῶν διὰ σφηνοειδοῦς γραφῆς κειμένων τοῦ δικαίου, αὐτὸς κυρίως ὑποδείξας διὰ θεμελιωδῶν ἔργων καὶ διατριβῶν τὴν μέθοδον ἐρεῦνης του.

Ἐκ δὲ τῶν τακτικῶν ἐταίρων ἐξέλιπον ἄφ' ἡμῶν:

3. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Κωνστ. Μαλτέζος, καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τῷ Πολυτεχνείῳ. Ὁ Μαλτέζος ἠσχολήθη ἐπιτυχέστατα καὶ περὶ ἀρχαιολογικὰ ζητήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν εἰδικότητά του. Σημαντικαὶ ἰδίᾳ εἶναι αἱ περὶ τῆς ἀρχαίας δικαστικῆς κλεψύδρας μελέται τοῦ ἀνδρός, ὡς καὶ αἱ περὶ τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ ἡμερολογίου καὶ τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος ἐν Ἀθήναις. Συχνάκις ἐπίσης ἡ μαθηματικὴ του ὀξύνουα ἐπεκούρησεν εἰς τὴν διακρίβωσιν τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως ἀρχαίων ψηφισμάτων ἢ τῆς τελέσεως ἐορτῶν.

4. Ὁ σεπτὸς ἱεράρχης καὶ ποιμὴν Θεσσαλονίκης Παναγιώτατος Γεννάδιος μετ' ἀδιαπτώτου ἐνδιαφέροντος παρηκολούθησε πάντοτε τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας, μετ' ἰδιαιτέρας δὲ προσοχῆς καὶ στοργῆς συνέβαλε καὶ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀναστηλώσεως τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ βασιλικῆς τοῦ Ἀγ. Δημητρίου.

5. Ὁ τέως διευθυντὴς τῆς Ἐμπορικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος Γρηγόριος Ἐμπεδοκλῆς, κάτοχος πλουσιωτάτης νομισματικῆς συλλογῆς ὡς καὶ συλλογῆς ἀγγείων καὶ πηλίνων εἰδωλίων ἀπέδειξε καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον τὴν πρὸς τὴν πατριὸν τέχνην ἀγάπην του, κληροδοτήσας τὴν δευτέραν συλλογὴν του εἰς τὸ Ἐθν. Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον.

6. Προώρως μετέστησαν ἐπίσης ἐξ ἡμῶν καὶ ὁ δικηγόρος Ἡλίας Κολλινιάτης, ἐξ οἰκογενειακῆς παραδόσεως ἀρχαιοφίλος, καὶ ὁ Πολιτ. μηχανικὸς Χρῆστος Σαδούκας, ἐπιθεωρητὴς Δημ. Ἔργων, ἐνθουσιώδης λάτρης τοῦ ἀρχαίου κόσμου, μετὰ στοργῆς πάντοτε παρακολουθήσας τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας.

7. Ἀλλὰ τὸ βαρύτερον πλήγμα κατέφευεν ὁ θάνατος, κατ' Ἰούνιον τοῦ 1951, εἰς αὐτὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας, σκληρῶς ἀφαρπάσας ἐξ ἡμῶν τὸν προσφιλέστατον Γραμματέα, τὸν πολύτιμον ἡμῶν φίλον καὶ συνεργάτην Γεώργιον Οἰκονόμον

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐγνώρισε τὸν ἄνδρα ὅτε πλήρης ἐλπίδων, αἵτινες πληρέστατα ἐδικαιώθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀπῆρχετο νεαρώτατος ὡς ὑπότροφος αὐτῆς εἰς Ἑσπερίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐνταῦθα Πανεπιστημιακῶν αὐτοῦ σπουδῶν. Τὸν ὑπεδέχθη δ' ἔπειτα ἐπανελθόντα ὡς ἐταῖρον αὐτῆς καὶ ὡς σύμβουλον καὶ τέλος, ἀπὸ τοῦ 1924 συνεχῶς ὡς Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου της, ἐπαξίως διαδεχθέντα τοὺς δύο Ἡρακλεῖς τῆς Ἀρχαιολογίας: Τὸν Καββαδῖαν καὶ τὸν Τσουνταν.

Ἡ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Γραμματέως ἀνάρρησις τοῦ Οἰκονόμου ὑπῆρξεν εὐστοχωτάτη, ὡς ἀπέδειξεν ἡ τόσον εὐδόκιμος δρᾶσις καὶ πολιτεία τὸν δὲν ὠφείλετο δ' ὅμως μόνον εἰς τὴν περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν ἐξαίρετον αὐτοῦ ἐπίδοσιν ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν προσωπικότητά του, διὰ τῆς ὁποίας κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ τὸ περιβάλλον του καὶ νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτοῦ.

Τὸν ἀείμνηστον συνάδελφον ἐκόσμουν πράγματι πολλαὶ καὶ ἐξαίρετοι ἀρεταί, σπανίως συγκεντρούμεναι εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον: Εὐγένεια ψυχῆς, σωφροσύνη, φιλοπατρία, εὐπροσηγορία, φιλοπονία καὶ ἀνιδιοτέλεια. Τὰς ἀρετὰς δὲ ταύτας καθίστα ἐκτάκτως καρποφόρους ἡ ὀξεῖα ἀντίληψις του.

Διὰ τῶν ζηλευτῶν τούτων προσόντων του κατέκτησεν ὁ Οἰκονόμος τὴν ἀγάπην καὶ τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν διεθνῶν ἀρχαιολογικῶν κύκλων, ὑφ' ὧν καὶ ἐτιμήθη ὅσον οὐδεὶς ἄλλος Ἕλλην ἀρχαιολόγος.

Τυχῶν ἐξαιρέτου ἀνατροφῆς καὶ παιδείας ὑπὸ γονεῖς ἐξέχουσαν θέσιν κατέχοντας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς φιλοσοφίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, μετέβη δ' ἔπειτα πρὸς τελειοποίησιν εἰς Γερμανίαν, ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ ταῦτα μορφούμενος ὑπὸ διακεκριμένους διδασκάλους ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, χώραις, ὧν τὰς γλώσσας ἄριστα ἐγίνωσκε καὶ ἀπταιστως ὠμίλει.

Ἐχων δὲ φύσιν δεξιὰν ἠδυνήθη νὰ ὠφελῆθῃ ἐκ τῶν διδασκάλων τῶν μεγάλων ξένων διδασκάλων του καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας ν' ἀποβῇ ἀργότερον ἀντάξιος αὐτῶν μαθητῆς.

Ἄρτίως οὕτω παρασκευασθεὶς εἰς Ἑσπερίαν εἰσηλθὲν εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν τῆς χώρας μας, ὡς ἔφορος ἀρχαιοτήτων κατ' ἀρχάς — πρῶτος μάλιστα ἔφορος εἰς τὴν μόλις ἀπὸ τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθερωθεῖσαν Μακεδονίαν — ὡς Διευθυντῆς τοῦ Ἑθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ καὶ τοῦ Νομισματικοῦ μουσείου ἀργότερον, ὡς Γεν. Διευθυντῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας μετὰ ταῦτα ἐξελέγη δὲ τέλος καὶ τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἀριστίνδην ἀκαδημαϊκός.

Εἰς πάντα ταῦτα τὰ ἀξιώματα εὗρεν ὁ Οἰκονόμος τὸν τρόπον νὰ ὠφελήσῃ τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας διὰ τῆς ἀόκνου τοῦ ἐπιστημονικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως.

Οὕτω ὡς ἔφορος μὲν ἀρχαιοτήτων ἐν Μακεδονίᾳ, Πάτραις, Ἀργολίδι καὶ Μ. Ἀσίᾳ — εἰς ἣν ἐκ τῶν πρώτων μετέβη κατὰ τὴν βραχεῖαν ἑλληνικὴν τῆς κατοχῆν — ἐνήργησε μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ μεθόδου ἀνασκαφάς, δι' ὧν ἔφερεν εἰς φῶς ἀξιόλογα εὐρήματα, ἅτινα καὶ κατέστησε κοινὸν τῆς ἐπιστήμης κτῆμα δι' ἐμβριθῶν δημοσιεύσεων. Μεγάλῃν ἐπίσης ἰκανότητα καὶ δρᾶσιν ἀνεπτυξε καὶ ὡς Διευθυντῆς τοῦ τε Ἀρχαιολογικοῦ καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου, ἔνθα, παρὰ τοὺς δυσκόλους καιροὺς, ἐπετέλεσε πάντοτε τιμίως καὶ εὐσυνειδήτως τὸ καθήκον του, παρασχὼν ἑαυτὸν ὑπόδειγμα τιμίου καὶ ἀδεκάστου δημοσίου λειτουργοῦ.

Ὡς καθηγητῆς δ' ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀπὸ τοῦ 1928 ὑπῆρξεν ὁ φωτεινὸς διδάσκαλος καὶ ἐμπυχωτῆς τῶν φοιτητῶν, εἰς οὓς ἐνέπνεε τὸν σεβασμὸν διὰ τὴν σοφίαν του καὶ τὴν ἀγάπην διὰ τὴν προσήνειαν καὶ τὴν στοργὴν του. Καρποὶ δὲ τῆς γονίμου διδασκαλίας του πρόκεινται τρανοὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξαιρέτων νεωτέρων ἐφόρων καὶ ἐπιμελητῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μας κλάδου.

Μέντωρ δ' ἀληθῆς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἀνεδείχθη ὁ Οἰκονόμος καὶ ὡς Γενικὸς Διευθυντῆς αὐτῆς, μάλιστα δ' ὡς Σύμβουλος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, ὅτε ἡ πεφωτισμένη γνώμη του καὶ ἡ διαυγής του κρίσις σημαντικῶς ἐβάρυνον εἰς τὰς ἐκάστοτε ἐπὶ γενικωτέρων ζητημάτων λαμβανομένας ἀποφάσεις. Τὸ ἀνώτερον δὲ ἦθος του, τὴν βαθειάν του μόρφωσιν καὶ

τὰ ἐδραϊά του ἐθνικὰ αἰσθήματα ἐκτιμῶσα καὶ ἡ Πολιτεία δις ἀνεβίβασεν αὐτὸν καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ ἐπανειλημμένως ἐκόσμησε τὸ στήθός του διὰ τῶν ἀνωτέρων παρασῆμων. Οὐ μόνον δ' ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ διεθνῶς ἐξετιμήθη ἡ ἀνωτέρα πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ τοῦ Οἰκονόμου ἀξία· δι' ὃ καὶ ἀφθονοὶ τὸν ἐκάλυψαν αἱ ξέναί δάφναι, ἐν αἷς σημαντικώταται αἱ τοῦ ἀντεπιτελλόντος μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ αἱ τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος τῆς γεραρᾶς Σορβόννης.

Τέλος ὡς γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ὑπῆρξεν ὁ ἀείμνηστος Οἰκονόμος, ὁ ἀκλόνητος στῦλος τῶν δύο ἰδρυμάτων, ὁ μέγας ἐργάτης, ὅστις μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ πλήρους ἀνιδιοτελείας συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν εἰς ὃ ὑψηλὸν ἐπίπεδον εὐρίσκονται σήμερον. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία εἶναι εὐγνώμων εἰς τὸν ἐκλιπόντα γραμματεά της· διότι πλεῖστα ὠφελήθη ἐκ τῆς σόφρονος πολιτείας του, ὅχι μόνον ἐπιστημονικῶς διὰ τῆς τακτικῆς δημοσιεύσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, τῶν Πρακτικῶν καὶ τῶν ἄλλων δημοσιευμάτων της ἀλλὰ καὶ ὕλικῶς διὰ τῆς περιεσκεμμένης διαχειρίσεως τῆς περιουσίας της, ἥτις, διὰ τοῦ δεξιοῦ του χειρισμοῦ ηὔξήθη, διατιθεμένη πάντοτε μετὰ συνέσεως καὶ φειδοῦς πρὸς ὄφελος τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεῦνης Ἡ μακρὰ δ' αὕτη καὶ πλήρης αὐταπαρνήσεως Γραμματεία τοῦ Οἰκονόμου καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1924 ἀδιάλειπτος συνεργασία του μετὰ τοῦ σχεδὸν ἀμεταβλήτου ἐπὶ τέταρτον αἰῶνος παραμείναντος Συμβουλίου, ἀποτελοῦσι τρανὸν παράδειγμα τοῦ τί δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ συνεχὴς ἐργασία καὶ ἡ στενὴ συνεργασία τῶν ἐκ καθήκοντος καὶ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀφωσιωμένων παραγόντων τῆς ἐθνικῆς προκοπῆς.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ὀργανωτικῆς καὶ τῆς διδακτικῆς του ἰκανότητος ἔχει ὁ Οἰκονόμος νὰ ἐπιδείξῃ καὶ μεγάλην ἐπιστημονικὴν δραστηριότητα. Ἡ ἀρχαιολογικὴ εὐρυμάθεια καὶ ἡ στερεά, γενικὴ φιλολογικὴ κάταρσις τοῦ ἀνδρὸς ἐκφαίνεται ἄριστα εἰς τὰ δημοσιεύματά του, ἅτινα διακρίνει πάντοτε εὐρυτάτη γνῶσις τῶν ἱστο-

ρικῶν πηγῶν, αὐστηρὰ ἐπιστημονικὴ κρίσις καὶ σπανία γλαφυρότης ὕφους. Σημαντικὴ πράγματι καὶ θετικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιστημονικὴ τοῦ Οἰκονόμου συμβολὴ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ πεδία τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης: τὴν ἐπιγραφικὴν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν πλαστικὴν, τὴν νομισματικὴν, τὸν δημόσιον βίον ἀκόμη δὲ καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ αὐτὴν τὴν αἰσθητικὴν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ λαμπρὰ περὶ τῆς ἰδέας τοῦ καλοῦ παρὰ Πλάτωνι μελέτη του.

Τοιοῦτο ἐν ὀλίγοις τὸ ἔργον τοῦ Οἰκονόμου, ὅπερ ἀνέκοψε δυστυχῶς, προώρως καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐπελθόν, ὁ θάνατος, στερήσας τὴν εὐάριθμον χορείαν τῶν ἐργατῶν τῆς ἀρχαιολογίας ἐνὸς τῶν κορυφαίων συνεργατῶν καὶ ὁδηγῶν, τὴν δὲ Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν καὶ τὴν Ἀκαδημίαν ἀφωσιωμένον καὶ πολυτίμου ἠθικοῦ στηρίγματος.

Ἔστω ἀγήρως τοῦ ἐκλεκτοῦ ἀνδρὸς ἡ μνήμη!

Τὸ Συμβούλιον ἀναπληροῦν τὰ κενὰ ἐξέλεξε διὰ μὲν τὴν θέσιν τοῦ Γραμματέως αὐτοῦ τὸν Σύμβουλον Ἀναστ. Ὁρλάνδον, διὰ δὲ τὴν διὰ τῆς ἐκλογῆς ταύτης κενωθεῖσαν θέσιν συμβούλου τὸν ἔφορον Ἀρχαιοτήτων Ἰω. Παπαδημητρίου.

Νέους δὲ τακτικοὺς ἑταίρους ἐξέλεξε τὸ Συμβούλιον τοὺς Ἐπιμελητὰς Ἀρχαιοτήτων: Εὐθύμιον Μαστροκώσταν, Σπυρίδωνα Ἰακωβίδην καὶ Νικόλαον Γιαλούρη, προσέτι δὲ τὸν ἐπιγραφικὸν Παπαγιαννόπουλον Παλαιὸν καὶ τὸν στρατηγὸν Σταῦρον Παπανικολάου.

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας ἐπλουτίσθη κατὰ τὸ 1951 δι' 707 τόμων ἐξ ἀγορᾶς, ἀνταλλαγῆς ἢ δωρεᾶς.

Μεγάλως ἐπίσης προήχθησαν κατὰ τὸ 1951 καὶ τὰ δημοσιεύματα τῆς Ἐταιρείας ἐκδοθέντων: τοῦ Λευκώματος τῆς Ἐκατονταετηρίδος, ἐνὸς τόμου τῆς Ἀρχ. Ἐφ. διὰ τὰ ἔτη 1948-49, τοῦ τόμου τῶν Πρακτικῶν τοῦ 1949 καὶ τριῶν εἰσέτι τόμων ἐν τῇ σειρᾷ τῶν αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἐταιρείας περιεχόντων πραγματείαν τοῦ Συμβούλου, καθηγητοῦ κ. Ρωμαίου περὶ τῶν κεράμων τῆς Καλυδῶνος, ἐπιστημονικὸν κατάλογον τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν εἰκόνων τῆς συλλογῆς τῆς κυρίας Ἐλ. Σταθάτου, συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ξυγγοπούλου, καὶ τὴν ἐναίσιμον ἐπὶ διδασκαλίᾳ διατριβὴν τοῦ κ. Συριοπούλου περὶ τοῦ στερεοβάτου τοῦ Παρθενῶνος.

Ἦρχισε δ' ἐπίσης καὶ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ περὶ τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἀγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης συγγράμματος τοῦ καθηγητοῦ καὶ τῆς κυρίας Σωτηρίου, τοῦ περὶ τῆς Ἀργολικῆς προσωπογραφίας πονήματος τοῦ Ἐφόρου κ. Μιτσοῦ ὡς καὶ τῆς περὶ τῶν ξυλοστέγων βασιλικῶν τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης πραγματείας τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας.

Τοῦ νέου κτηρίου τῆς Ἐταιρείας ἡ κατασκευὴ δημοπρατηθεῖσα ἤρξατο ἤδη ἐν τῷ παραπλεύρως ἐλευθέρῳ γηπέδῳ, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἰ. Ἀντωνιάδου. Δυσκολία τινὲς περὶ τὴν ἔγκρισιν τῆς μελέτης, προκληθεῖσαι ἐκ τῆς γειτνιασεως τῆς νέας αἰθούσης τῶν διαλέξεων πρὸς τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν παρεκάμφθησαν, οὕτω δέ, μετ' οὐ πολὺ, τὸ ἔργον θὰ δυνηθῇ νὰ προχωρήσῃ μὲ ταχύτερον ρυθμὸν, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθόσον καὶ τὰ ὑλικά κατασκευῆς αὐτοῦ ἔχουσιν ἤδη κατὰ τὸ πλεῖστον προαγορασθῆ, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ τῆς συνεχιζομένης ὑπερτιμῆσεως αὐτῶν προκυπτούσης δαπάνης.

Καὶ ἤδη ἐρχόμεθα εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς σημερινῆς ὁμιλίας, ἦτοι, τὸ ἀνασκαφικὸν ἔργον τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1951, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ ἀκόλουθον:

1. Ἐν Ἀθήναις, ὁ ἀρχιτέκτων κ. Ἰ. Τραυλὸς συνεχίζων μετ' ἀξιεπαίνου ἐπιμονῆς τὸν καταρτισμὸν τοῦ νέου ἀρχαιολογικοῦ χάρ-

του τῶν Ἀθηνῶν, ἐνήργησε μικρὰν σκαφικὴν ἔρευναν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πύραρον τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1925 ὁ μακαρίτης Καστριώτης εἶχεν ἀποκαλύψει τὰ θεμέλια μικροῦ ἡμικυκλικοῦ κτηρίου ἐγγεγραμμένου ἐντὸς ὀρθογωνίου πλαισίου, τοῦ ὁποίου ὁμως δὲν εἶχε καθορίσει τὸν προορισμόν.

Ὁ κ. Τραυλὸς καθάρισας τὸ κτίσμα ἐκ νέου διαβλέπει εἰς αὐτό, λόγῳ κυρίως τοῦ προσανατολισμοῦ του, τὸ θεμέλιον τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ μονοκλίτου, παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, τῆς ὁποίας τὴν μὲν βόρειον πλευρὰν ἀπετέλει τὸ ἀνάλημμα τοῦ θεάτρου τὴν δὲ νοτιὰν τοῖχος, τοῦ ὁποίου διετηρήθη μικρὸν μόνον λείψανον, εἰς ἀπόστασιν 15,50 μ. ἀπὸ τῆς ἀψίδος. Τὸ σχέδιον τῆς βασιλικῆς ταύτης ἀποκαθιστᾷ ὁ κ. Τραυλὸς στενόμηκες, μὲ ἀναλογίαν 1 : 2¹/₂, οἷαν συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλας μονοκλίτους, παλαιοχριστιανικὰς βασιλικὰς, ὡς π.χ. τὴν ἐν τῷ Θησείῳ, τὴν τῆς Τεγέας, τὴν ἐν Ἀγραις, τὴν τοῦ Θεολόγου τῶν Θηβῶν κλπ.

Διὰ τὰς διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας τοῦ ναοῦ ἐχρησίμευσαν ἐπίσης, κατὰ τὸν κ. Τραυλόν, καὶ ἡ σκηνὴ καὶ ἡ ὀρχήστρα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου: πράγματι τὸ δάπεδον τῆς βασιλικῆς θὰ ἦτο εἰς τὸ ὕψος τοῦ λογείου τοῦ Φαίδρου, τὸ κείμενον πρὸ τῆς σκηνῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ ναὸς θὰ ἐσχετίζετο ἀπ' εὐθείας, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν αὐτῇ εὐρεθέντα χριστιανικὰ λείψανα, σταυροὶ κλπ.

Ἡ χαμηλότερον κειμένη πλακόστρωτος ὀρχήστρα τοῦ θεάτρου θὰ ἐχρησίμευεν ὡς αἴθριον, δηλ. προαύλιον τῆς βασιλικῆς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἰδρυμένη καὶ ἡ φιάλη τοῦ ναοῦ. Ταύτης μάλιστα τὸ ὀκτάγωνον σχέδιον, διαβλέπει ὁ κ. Τραυλὸς εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου τῆς ὀρχήστρας κεχαραγμένον γεωμετρικὸν σχέδιον, ὅπερ ποικιλοτρόπως ἕως σήμερον ἠρμηνεύθη. Εἰς τὴν φιάλην δὲ ταύτην ἀνήκει πιθανώτατα καὶ γωνιώδης βάσις ἐνὸς τῶν στηριγμάτων τῆς, εὐρισκομένη ἐκεῖ πλησίον.

Δεκάδες Χριστιανικῶν τάφων εὐρεθέντων κατὰ καιροὺς εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ κ. Τραυλοῦ εἰς Χριστιανοὺς μαρτυρήσαντας κατὰ τὰς ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνος, τελουμένας μονομαχίας καὶ θηριομαχίας. Εἰς τού-

των δὲ τῶν μαρτύρων τὴν μνήμην θὰ ιδρῦθη, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ περιγραφεῖσα Βασιλική, ἣτις θὰ διετηρήθη μέχρι περιίπου τῶν μέσων τοῦ 11^{ου} αἰ., ὅτε θὰ κατεστράφη χάριν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ριζόκαστρον ὀχυρωματικοῦ τείχους.

Ὅλιγον ἀργότερον, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12^{ου} αἰ., ιδρῦθη εἰς μικρὰν πρὸς τὰ Ν.Α. ἀπόστασιν καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τῆς καταστραφείσης βασιλικῆς, ἡ κομπὴ βυζαντινὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ. Ἡ τρουλλωτὴ αὕτη ἐκκλησία κατεστράφη, ὡς γνωστόν, τὸ 1827 κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Διὰ μικρᾶς σκαφῆς ὁ κ. Τραυλὸς προσδιώρισε τὴν ΝΑ τῆς γωνίαν πλησίον τοῦ μεταγενεστέρου παρεκκλησίου. Κατὰ τὴν αὐτὴν σκαφὴν ἀπεκαλύφθησαν καὶ πολλοὶ τάφοι, εἰς τῶν ὁποίων περιεῖχε πολλὰ πῆλινα καὶ ὑάλινα ἀγγεῖα χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος.

2. Ἄλλην, μεγάλην ταύτην καὶ σπουδαίαν, παλαιοχριστιανικὴν βασιλικὴν ἀπεκάλυψαν εἰς Βραυρωνίαν, παρὰ τὴν Β.Α. ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς, ἥμισυ περιίπου χιλιόμετρον δυτικῶς τοῦ ἱεροῦ τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος ἀνασκαφαὶ ἐνεργηθεῖσαι διὰ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχιτέκτονος τῆς Ἀναστηλώσεως κ. Εὐστ. Στίκα.

Ἡ σκαφὴ ἀπεκάλυψε κατ' ἀρχὰς μὲν μονόκλιτον ὑστερογενὲς ναῦδριον, ἔπειτα δὲ μεγάλην ἡμικυκλικὴν ἀψίδα καὶ παρ' αὐτὴν ἄλλην μικροτέραν, ἐξέχουσαν ἱκανῶς πρὸς ἀνατολάς, ἀνήκουσαν δὲ εἰς παρεκκλήσιον ἐπέχον τόπον διακονικοῦ. Ἐκατέρωθεν τῆς μεγάλης ἀψίδος ἀπεκαλύφθησαν οἱ στυλοβάται δύο παραλλήλων κιονοστοιχιῶν, βαινουσῶν ἀπὸ Δ. πρὸς Α., ἐκ τῶν ὁποίων ἡ βόρειος διατηρεῖ κατὰ χώραν τὰς ἰωνικὰς βάσεις δύο κιόνων. Τῶν κιόνων μάλιστα τούτων εὐρέθησαν ἐρριμμένοι παραπλεύρως καὶ οἱ ὀλόσωμοι, ἀρράβδωτοι, μαρμάρινοι κορμοί, ὡς καὶ τὰ ἰωνικά των κιονόκρανα καὶ τὰ μὲ σταυροὺς καὶ φύλλα ἀκάνθης κεκοσμημένα ἐπιθήματα. Ἡ κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος γενησομένη ἀναστήλωσις τῶν ἀκεραίων εὐτυχῶς διατηρηθέντων κιόνων τούτων θὰ προσ-

δώση ζωὴν εἰς τὸ ἀποκαλυφθὲν κτήριον. Ἀπεκαλύφθησαν περαιτέρω δύο νάρθηκες, ὧν ὁ μὲν ἐσώτερος συγκοινωνεῖ διὰ θύρας πρὸς ἕκαστον τῶν τριῶν κλιτῶν τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐνῶ ὁ ἑξωτερικὸς νάρθηξ συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν μόνον διὰ δύο εἰς τὰ πλάγια εὐρισκομένων θυρῶν καὶ δίδει τούτου ἕνεκα λαβὴν εἰς τὸν ἀνασκάψαντα νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι θὰ πρόκειται μᾶλλον περὶ τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τοῦ πρὸς Δ. τῆς βασιλικῆς ἐκτεινομένου αἰθρίου, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον εἰς τὴν ἑτέραν τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ἑξωνάρθηκος εὐρέθησαν κατὰ χώραν αἱ βάσεις τῶν στηριγμάτων ἀνοικτῆς στοᾶς. Ἡ κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς θέλει ἀποδείξει κατὰ πόσον ἢ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ κ. Στίκα εἶναι βᾶσιμος.

Ἡ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ, διαμ. 6.50, φέρει ἐσωτερικῶς ὑψηλὸν ἡμικυκλικὸν βᾶθρον — προφανῶς τὸ σύνθρονον — ἐπενδεδυμένον ἐσωτερικῶς δι' ὀρθομαρμαρώσεως. Εὐθύς πρὸ τοῦ πλακοστρώτου ἡμικυκλίου τῆς ἀψίδος εὐρέθησαν οἱ στυλοβάται τοῦ εἰς σχῆμα πεῖ τέμπλου ἐξ ἔρυθρου λίθου, δεικνύοντες ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν τετραγώνους βαθύνσεις χάριν τῶν πεσσίσκων καὶ τῶν θωρακίων αὐτοῦ. Τιοιούτων πεσσίσκων εὐρέθησαν τεμάχια τινὰ φέροντα ἄνω συμφυεῖς τὰς βάσεις κιονίσκων, ὧν ὅμως παραδόξως δὲν εὐρέθησαν τεμάχια οὔτε τοῦ κορμοῦ οὔτε τῶν κιονοκράνων. Ἄντ' αὐτῶν ὅμως εὐρέθησαν ἀρκετὰ θραύσματα τῶν ὠραίων ἀναγλύπτων θωρακίων, ἅτινα ἔφρασσον τὰ μεταξὺ τῶν πεσσίσκων κενά. Ἐκ τῶν θραυσμάτων δὲ τούτων κατέστη δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις δύο θωρακίων, ὧν τὸ μὲν ἐν παρουσιάζει περίτεχνον σύμπλεγμα τριφύλλων, τὸ δὲ ἄλλο ἐξ κύκλους συναπτομένους διὰ κόμβων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἰκονίζονται: σταυρός, ρόδακες καὶ πτηνὰ εἰς διαφόρους στάσεις. Ἡ ἐργασία τοῦ δευτέρου τούτου θωρακίου εἶναι λεπτοτάτη τὰ δὲ θέματά του ἐσχεδιάσθησαν μὲ πολλὴν χάριν. Τὸ τέμπλον εἶχε μίαν μόνον εἴσοδον τὴν πρὸς τὸ μέσον κλίτος. Ἐντὸς αὐτοῦ καὶ παρὰ τὴν χορδὴν τοῦ ἡμικυκλίου εὐρέθησαν αἱ βάσεις τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἣτις ἐστηρίζετο ἐπὶ τεσσάρων κιονίσκων καὶ ἐκαλύπτετο διὰ κοίλης πλακός, τῆς ὁποίας εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια.

Κάτωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης ἀπεκαλύφθη καὶ τὸ σταυρόσχημον ἐγκαίνιον, ἔχον τὰ τοιχώματα ἐπενδεδυμένα διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς σεσλημένον.

Τέλος παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς βασιλικῆς ἀπεκαλύφθη ἀφ' ἑνὸς μὲν καμαροσκέπαστος, ὀρθογώνιος δεξαμενὴ, ἀφ' ἑτέρου δὲ — εἰς κατώτερον ἐπίπεδον — κυκλωτερὸς κτίσμα διαμ. 6.40 μ. φέρον ἐν τῷ μέσῳ κτιστὴν τετράγωνον κολυμβήθραν ἐπενδεδυμένην ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς διὰ μαρμαρίνων πλακῶν καὶ φέρουσαν ἐσωτερικῶς βαθμίδα καθόδου. Πρὸς ἀνατολὰς τῆς κολυμβήθρας ἀπεκαλύφθη καὶ πῆλινος ὄχετος μετ' ὀρειχαλκίνης δικλείδος, ὅστις ἔφερε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς ὑψηλότερον κειμένης δεξαμενῆς πρὸς τὴν κολυμβήθραν. Οἱ τοῖχοι τοῦ βαπτιστηρίου ἔφερον γυψίνην διακόσμησιν ἐκ ραβδωτῶν παραστάδων — ὧν εὐρέθησαν τεμάχια — εἰς τὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων διαστήματα παρενεβάλλοντο κυκλικὰ καὶ ὀρθογώνια κυματοφόρα πλαίσια, ὡς καὶ καρδιόσχημα τεμάχια ἐγχρώμων μαρμάρων. Τὴν χρονολογίαν κατασκευῆς τῆς βασιλικῆς ὁ κ. Στίκας τοποθετεῖ εἰς τὸ τέλος τοῦ 4^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} μ.Χ. αἰῶνος.

3. Βορειότερον ὀλίγον καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀτικῆς, εἰς τὴν Ραφήναν, ὁ ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων κ. Δ. Θεοχάρης ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, ἰδρυμένου ἀπὸ τῆς πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς, ἐν τῷ λιμένι τῆς Ραφήνας.

Ἡ σχετικὴ σκαφὴ διενηργήθη εἰς σημεῖόν τι τῆς παραλίας καὶ διὴ εὐθύς πρὸ τῶν ξενοδοχείων, ἔνθα εἶχον παρατηρηθῆ πολλά ὄστρακα πρωτοελλαδικῶν ἀγγείων κατὰ τὴν παρεῖαν τομῆς τοῦ ἐδάφους, γενομένης κατὰ τὴν κατοχὴν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν δι' ἀμυντικὸς σκοπούς. Δι' ἀφθόνων κεραμευτικῶν λειψάνων ἐκαλύπτετο ἐπίσης καὶ ὁ ὑπὲρ τὸν λιμένα γήλοφος, ὅστις καὶ ἀπετέλει τὸ κέντρον τοῦ συνοικισμοῦ.

Ἡ παρὰ τὴν παραλίαν ἀνασκαφὴ ἀπέδωκε πλῆθος ὄστράκων πρωτοελλαδικῶν ἀγγείων ἐντὸς στρώματος ἀδιαταράχτου, πάχους

0.60, εὐρισκομένου 1 μ. περίπου ὑψηλότερον τοῦ στερεοῦ βράχου. Εἰς ἄλλα σημεία τῆς παραλίας ἢ ἐλίχωσις ἐκαλύπτετο ὑπὸ παχέος στρώματος τέφρας, τούτ' ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν διὰ τοῦ πυρὸς καταστροφὴν τοῦ συνοικισμοῦ κατὰ τὸ τέλος τῆς πρωτοελλαδικῆς περιόδου.

Νεώτερα λείψανα ἤτοι μεσο- καὶ ὑστεροελλαδικὰ ἀνευρέθησαν μόνον ἐπὶ τοῦ ὑπερθεν γηλόφου.

Κτισμάτων εὐρέθησαν ἐλάχιστα μόνον λείψανα, ἐξ ὧν ἓν ἔχει τόσον μικρὰς διαστάσεις, ὥστε μόνον ὡς βοηθητικόν τι πρόσκτισμα καταστραφέντος μεγαλυτέρου οἰκήματος δύναται νὰ θεωρηθῆ. Πλησίον αὐτοῦ εὐρέθησαν ἐλάχιστα λείψανα ἀνθρωπίνων ὀστέων δὲν πρόκειται ὅμως πάντως περὶ τάφου. Τὸ εὐρεθὲν μέγα πλῆθος ὀστροάκων ἀγγείων ὑποδηλοῖ μᾶλλον ὅτι πρόκειται περὶ κτίσματος εἰδικοῦ προορισμοῦ. Πράγματι ὀλίγον πέραν τοῦ κτίσματος ἀνεφάνησαν πολλαὶ σκωρίαι εἰς βώλους προερχόμεναι ἐκ καμινεύσεως μεταλλεύματος καὶ δὴ χαλκούχου. Αἱ σκωρίαι ἐπληθύνθησαν, ἐφ' ὅσον ἐπροχώρει ἡ σκαφὴ λάκκου βάθους 0.50, ἐν τῷ ὁποίῳ πλὴν τῶν καμινευμάτων ἔκειντο καὶ πολλὰ ὄστρακα πρωτοελλαδικῶν ἀγγείων καὶ ἄλλα λείψανα τῆς καμινεύσεως ὡς καὶ λείψανα τῆς χύσεως τοῦ χαλκοῦ.

Μεταξὺ αὐτῶν σπουδαιότερα εἶναι μικρὸν πήλινον χωνίον, ὅμοιον πρὸς ἀνάλογα Τρωϊκὰ εὐρήματα, προοριζόμενον δὲ διὰ τὴν χύσιν τοῦ ρευστοῦ μετάλλου ἐντὸς μητρῶν. Εὐρέθησαν ἐπίσης καὶ τεμάχια καμίνου ἐκ πηλοῦ ἠχυρωμένου, ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τῶν ὁποίων διακρίνονται τὰ ὑπολείμματα τοῦ ρευστοποιηθέντος μετάλλου, ὅπερ ἐξέθρεε δι' ὁπῶν, ὧν διετηρήθησαν δείγματα. Εὐεξήγητος ἐντεῦθεν ἀποβαίνει καὶ ἡ εὐρεσις ἀφθόνων πηλίνων κοχλιαρίων ἢ ἀρυτήρων, ὡς καὶ πολλῶν τριποδικῶν ἢ τετραποδικῶν πηλίνων πυριμάχων σκευῶν. Ἐντὸς καὶ ἔξω τοῦ λάκκου εὐρέθησαν ἐπίσης καὶ τεμάχια ὀψιανοῦ.

Περαιτέρω σκαφὴ ἐλπίζεται νὰ φέρῃ εἰς φῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐργαστήριον τῆς χαλκουργίας, τοῦ ὁποίου ἤδη εὐρέθη ὁ λάκκος τῶν ἀπορριμμάτων.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τοῦ εὗρηματος εἶναι προφανῆς. Μόνον ὁ Τσουντας εἶχεν εὑρεῖ εἰς τὰς Κυκλάδας (Πάρον καὶ Σῦρον) τεμάχια σκωρίας χαλκοῦ, ὅμοια ἀκριβῶς πρὸς τὰ τῆς Ῥαφίνας.

Τὰ κεραμεικὰ εὗρηματα ἀνάγονται χρονικῶς εἰς τὴν πρωτοελλαδικὴν II περίοδον. Εἶναι δὲ ταῦτα βαθεῖαι φιάλαι μετὰ ραμφοσχῆμου προχοῆς (τὰ γνωστὰ κυρίως ἐξ ἀγ. Κοσμά ἀγγεῖα) (Sauce boats) μὲ ὠραῖον τεφρόν, συνήθως ἀμαυρόν, γάνωμα (Urfirnis) ἐνίοτε ὅμως καὶ στιλπνότατον ὡς τὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων καὶ μὲ λαβὰς ὀριζοντίους ἢ καθέτους, βάσεις ἄλλοτε χαμηλὰς δακτυλιοειδεῖς καὶ ἄλλοτε λίαν ὑψηλὰς. Εὐρέθησαν ἐπίσης καὶ ἀσκοὶ καὶ μεγάλαι ὑδρῖαι καὶ πρὸ πάντων ἀφθονοὶ φιάλαι παντοίων τύπων ὡς καὶ πίθων ὄστρακα, ἐξ ὧν ἄλλα μετ' ἐντυπωμάτων ἢ πιεσμάτων τοῦ δακτύλου παρὰ τὴν στεφάνην καὶ ἄλλα μετὰ πλαστικῶν σχοινοειδῶν ταινιῶν. Εἰς δύο δείγματα σώζονται καὶ ἀποτυπώματα ψιάθου. Σπουδαῖον εὗρημα ἀποτελεῖ ἀγκυρόσχημον εἰδώλιον μετὰ διαμπεροῦς τρήματος ἐξ ἐκείνων ἅτινα εὐρίσκονται εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς πρωτοελλαδικοὺς συνοικισμούς. Ἐνδιαφέρον ἐπίσης εἶναι καὶ πῆλινον τετραποδικὸν σκεῦος, ζωόμορφον πάντως, ὕψους 4,5 ἐκ., ἄνω ἐλαφρῶς κοῖλον.

Σπανιώτατον ὅμως διὰ τὴν πρωτοελλαδικὴν ἐποχὴν εἶναι πυξιδοειδῆς ἀγγεῖον σχήματος ἀνεστραμμένου πώματος, ἔχον κάτω περιχέλωμα. Μοναδικὸν δὲ πάλιν ἄλλο κυκλικὸν ἀγγεῖον μετὰ καθέτων τοιχωμάτων, χωριζόμενον ἐσωτερικῶς εἰς 4 διαμερίσματα. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἐξωτερικῶς ἐκοσμεῖτο δι' ἐγχαράκτου ῥόμβου. Ὁ εἰδικὸς πάντως προορισμὸς του ἀπομένει ἄγνωστος. Ἐγχαράκτων ἀγγείων εὐρέθησαν ὀλίγα δείγματα, ἐξ ὧν ἓν φέρει ὠραῖαν δι' ἐντύπων τριγωνιδίων καὶ κύκλων διακόσμησιν, καθαρῶς κυκλαδικοῦ τύπου.

Ἀλλὰ πάντων τῶν κεραμεικῶν εὗρημάτων σπουδαιότατα εἶναι τὰ ἀφθονα γραπτὰ ἀγγεῖα, ἅτινα φέρουν τὴν διακόσμησιν ἐπὶ ἀνοικτοχρώμου ἐπιχρίσματος διὰ μελανοῦ ἢ ἐρυθροῦ χρώματος. Διακρίνονται ἐπ' αὐτῶν δύο κοσμηματικοὶ ρυθμοὶ 1) ὁ ἐντὸς γραμμῶν ἢ σειρᾶς τριγώνων, δικτυωτῶν ἢ τεθλασμένων γραμμῶν

καὶ 2) ὁ ἐλεύθερος, καθ' ὃν ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται κατὰ πάσας τὰς κατευθύνσεις. Συνηθέστερος εἶναι ὁ πρῶτος. Κοσμοῦνται δὲ δι' αὐτοῦ κυρίως ραμφόσχημα ἀγγεῖα καὶ φιάλαι. Τοῦ δὲ δευτέρου πλήρες δείγμα ἀποτελεῖ πυξίς, κοσμουμένη δι' ἀνηρημένων ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ δικτυωτῶν τριγώνων, ὁμοία πρὸς ἄλλην ἐκ Σύρου, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ περὶ τῆς μεγάλης συγγενείας τῶν κυκλαδικῶν ἀγγείων πρὸς τὰ τῆς Ἀραφῆνος.

Ἄν καὶ σχετικῶς ὀλίγα εἶναι τὰ γενόμενα εὐρήματα ὁμως πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἡ σημασία, ἣν ἔχει ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ εὐρεθέντος πρωτοελλαδικοῦ συνοικισμοῦ διὰ τὴν μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Κυκλάδων ἀδιάλειπτον ἀλληλεπίδρασιν κατὰ τοὺς πρωτοελλαδικούς τοῦλάχιστον χρόνους.

4. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Δ. Θεοχάρι ἐνηργήθη σκαφικὴ ἔρευνα καὶ ἐν Παλαιᾷ Κοκκινιᾷ βορείως τοῦ Πειραιῶς, εἰς ὃ μέρος ὁ μηχανικὸς ἐσκαφεύς, ὁ διανοίγων τὴν τάφρον τοῦ κεντρικοῦ ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ τῆς Πρωτευούσης, προσέκοψεν ἐπὶ ἀρχαίων τάφων γεωμετρικῶν χρόνων.

Ἐκ τῶν τάφων τούτων ἠρουνήθησαν ἐν ὄλῳ 11, λαξευμένοι ἐντὸς τῆς κιμιλιᾶς καὶ πλακοσκεπεῖς. Ἐξ αὐτῶν 4 μὲν ἦσαν θῆκαι μὲ ἀκαύστους νεκρούς, οἱ δὲ λοιποὶ λάκκοι περικλείοντες τεφροδόχον ἀμφορέα καὶ τὰ κτερίσματα τοῦ καέντος νεκροῦ. Ἦσαν δὲ τὰ κτερίσματα ἄφθονα πῆλινα ἀγγεῖα: ἀμφορεῖς, πρόχοι, σκύφοι, πυξίδες, λεκάναι, κύπελλα κλπ. διακεκοσμημένα διὰ τῶν συνήθων γραμμικῶν γεωμετρικῶν θεμάτων καὶ σπανιώτερον διὰ παραστάσεων ζώων καὶ πτηνῶν. Ὁ ρυθμὸς τοῦ Διπύλου ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκῶς εἰς τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, ἅτινα ἀπαρτίζουσιν ἀξιόλογον σειρὰν ἀνήκουσαν εἰς τοὺς προκεχωρημένους γεωμετρικούς χρόνους, ἧτοι εἰς τὸν 8^{ον} π.Χ. αἰ.

Ἄνατολικώτερον τῆς συσιάδος τῶν γεωμετρικῶν τάφων ἀνεφάνησαν καὶ ταφαὶ ἀρχαϊκῶν χρόνων τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰ.: εἰς πίσθος περιεῖχε δύο μελανόμορφα ληκύθια, ὧν τὸ μὲν κοσμεῖται διὰ τῆς συνήθους παραστάσεως τῶν μονομαχοῦντων πολεμιστῶν, παρ' ἔκα-

στον τῶν ὀπείων ἴσταται γυνή, τὸ δὲ δι' ἀβακωτοῦ ποικίλματος. Ἐπὶ τῶν ὤμων δένδρα, ὄρνις καὶ ἀλέκτωρ. Ἐντὸς ἄλλου ταφικοῦ ἀμφορέως περιεῖχεται μικρὰ πυξίς καὶ μικρὰ κύλιξ μὲ παράστασιν ὀφθαλμοῦ ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ πυξίς εἶναι χαριτωμένον ἔργον τῆς Ἀττικῆς μικρογραφίας τῶν τελευταίων πιθανῶς ἐτῶν τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰ. Εἰκονίζονται δ' ἐπ' αὐτῆς 17 ἐν ὄλῳ κατὰ παράταξιν μορφαὶ θεῶν, εὐδιάκριτοι ἐκ τῶν συμβόλων των, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα, πιθανῶς μετὰ τῆς Ἥβης, ὁ Διόνυσος κρατῶν κερατόσχημον ρυτόν, ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ Κόρη, ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Ἑρμῆς ὁδηγῶν τὴν Ἥραν, τὴν Ἀθηνᾶν (ταύτην μάλιστα πάνοπλον!) καὶ τὴν Ἀφροδίτην πρὸ τοῦ Πάριδος, διὰ τὰ μοιραῖα καλλιστεῖα: θέμα πολὺ ἐπίκαιρον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ πρόσφατοι κριταὶ πᾶν ἄλλο ἦσαν ἢ Πάριδες!

Ὁ ἀνασκάψας ὑποθέτει ὅτι τὸ νεκροταφεῖον τῆς Π. Κοκκινιάς δυνατὸν νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς Θοιμιτάδας, οἵτινες μετὰ τῶν Ξυπεταιῶνων, τῶν Φαληρέων καὶ τῶν Πειραιέων ἀπετέλουν τὸ Πειραικὸν τετράκωμον.

Ὀλιγώτερον θεαματικὰ ἀλλ' ἐπιστημονικῶς σπουδαιότερα εὐρήματα, παρέσχεν ἡ ἔρευνα τῶν βαθυτέρων στρωμάτων τῆς περιοχῆς· διότι ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα παλαιότητας κατοικίας τῆς λιθογάλλου ἐποχῆς. Εἶναι δὲ ταῦτα, ἐπιμελῶς λαξευμένον ἐν τῷ βράχῳ δάπεδον κυκλοτεροῦς ἢ ἀψιδωτῆς καλύβης μὲ εὐρεῖαν εἴσοδον πρὸς βορρᾶν. Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ δαπέδου τούτου εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια χειροποιήτων ἀγγείων, πηλίνων εἰδωλίων, ὀψιανοῦ, λεπίδες πυρίτου, ὀστεῖναι αἰχμαὶ ὡς καὶ ὀλίγα ὀστᾶ ζώων καὶ ὄστρακα κογχυλίων καὶ τέλος λίθινος στυλβωτῆρ καὶ μυλόλιθος.

Ὁ τύπος τῆς μετὰ βεβαθυσμένου δαπέδου καλύβης ἀπαντᾷ συχνὰ ἐν τῇ προϊστορικῇ Εὐρώπῃ, ἐν Ἑλλάδι δὲ ἐν Σέσκλῳ, Εὐτρήσει καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἀττικῇ εὐρέθη τὸ πρῶτον ἐνταῦθα.

Κατὰ τὸ Α. ἄκρον τῆς σκαφῆς ἀπεκαλύφθη κανονικὸν λάξευμα βάρους 1.45 καὶ πλάτους 3.25 στενούμενον πρὸς τὰ κάτω. Τοῦτο περιεῖχε λίθους καὶ ὄστρακα χειροποιήτων ἀγγείων, κατὰ τὸν ἀνασκάψαντα δὲ ὁ ἀπετέλει τὴν προστατευτικὴν τοῦ συνοικι-

σμοῦ τάφρον, ὅποτε οἱ ἐν αὐτῷ εὐρεθέντες λίθοι θὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ ἔσωθεν ἀμυντικοῦ τείχους, τὰ ἄνω μέρη τοῦ ὁποίου θὰ ἦσαν ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Τὰ εὐρεθέντα ἀγγεῖα φέρουσιν ἐστιλβωμένον ἐπίχρισμα· τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐρυθροὶ μονόχρωμοι φιάλαι μὲ λεπτὰ τοιχώματα καὶ χεῖλη. Ἄλλα πάλιν εἶναι μέλανα κοσμούμενα ἐνίοτε διὰ λευκῶν γραμμῶν.

Μεταξὺ αὐτῶν ὅμως ἔχομεν καὶ σημαντικὰ τεκμήρια κυκλαδικῆς ἐπιρροῆς. Οὕτω κυκλαδικῆς καταγωγῆς εἶναι ἡμισφαιρικὸν ἀγγεῖον ἔχον ἀντι λαβῶν δύο κάθετα τρήματα, ἐπίσης καὶ ἄλλα ἀγγεῖα ὡς καὶ ὀλίγα ὄστρακα μετ' ἐντύπου διακοσμήσεως. Τέλος δύο τεμάχια τῶν γνωστῶν «τηγανοειδῶν» σκευῶν, προερχόμενα ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ στρώματος.

Καὶ ἄλλα δὲ στοιχεῖα ἐπιτρέπουν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα ἀνάμειξιν μετὰ πρωτοελλαδικῶν ὄστράκων. Χαρακτηριστικὴ δ' ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ἀπουσία Urfirnis ὡς καὶ ἡ παντελῆς ἔλλειψις ἀγγείων μετὰ μακροῦς προχοῆς (sauce-boats), σχήματος τόσον χαρακτηριστικοῦ τῆς πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς.

Κατὰ ταῦτα ἡ κεραμεικὴ τῆς Π. Κοκκινιάς δύναται δικαίως νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς λιθόχαλκος, ἤτοι μεικτὴ Νεολιθικὴ III καὶ Πρωτοελλαδικὴ I, ἧς λείψανα ἐσημειώθησαν καὶ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν.

5. Ἐν Ἀμφιαρείῳ τοῦ Ὠρωποῦ ὁ Ἔφορος κ. Μ. Μιτσὸς ἠσχολήθη μὲ τὴν τακτοποίησιν καὶ συγκόλλησιν κατεσπαρμένων τεμαχίων ἐπιγραφῶν ὡς καὶ μὲ τὴν μελέτην ἐπιγραφῶν, τὰς ὁποίας κατέλιπεν ἀδημοσιεύτους ὁ ἀείμνηστος Λεονάρδος. Μεταξὺ τούτων περιλαμβάνονται εἴκοσι τιμητικὰ ψηφίσματα — ὧν τινὰ λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἱεροῦ — εἴκοσιν ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί, μία ἀφορῶσα εἰς τειχισμόν τῆς πόλεως καὶ τέλος ἐνεπίγραφον ἡλιακὸν ὠρολόγιον, οὗτινος ἡ ἐπιγραφὴ ἄρχεται ὡς ἑξῆς: τοῦ] κύκλου τοῦ ἐγγύς τοῦ γνώμονος ἢ σκιὰ πορεύεται

Ἐμερίμνησεν ἐπίσης ὁ κ. Μιτσὸς καὶ διὰ τὴν ἐκθάμνωσιν κλπ. τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τοῦ Ἀμφιαρείου.

6. Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι ἐνηργήθησαν ἐφέτος διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Ν. Βερδελεῆ εἰς Πτελεὸν καὶ Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας.

Ἐπὶ μικρᾶς μαγούλας κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ παρὰ τὸν Πτελεὸν λόφου τῆς Γρίτσας ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια μεσοελλαδικῆς οἰκίας μὲ ἔλλειψοειδῆ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον καὶ ὀπισθεν πλακόστρωτον. Κάτωθεν τῶν θεμελίων τῆς διεφάνησαν ἕτερα ἀσθενῆ θεμέλια στρογγύλων καλυβῶν τῆς νεωτέρας νεολιθικῆς περιόδου. Ἡ ἀνασκαφὴ δὲν ὠλοκλήρωθη εἰσέτι. Κατὰ τὴν σκαφὴν εὐρέθησαν ὄστρακα «ἐρυθρόχροα» τῆς νεωτέρας νεολιθικῆς περιόδου ὡς καὶ τῆς μεσοελλαδικῆς καθὼς καὶ μινύεια πλήρη.

Παρὰ τὸν αὐτὸν λόφον τῆς Γρίτσας ἀπεκαλύφθη καὶ θολωτὸς Μυκηναϊκὸς τάφος ἐν τῷ δαπέδῳ τῆς θόλου τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν, μεταξὺ κρανίων καὶ ἄλλων ὀστέων, ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα.

Ἄλλος θολωτὸς μυκηναϊκὸς τάφος ἀνεσκάφη παρὰ τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς θόλου τοῦ εὐρέθησαν ὑστερομυκηναϊκὰ ἀγγεῖα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα: λίθινα κομβία, ψηφίδες ἐκ φαγεντιανῆς καὶ σφραγιδόλιθοι.

Εἰς δὲ τὴν Φάρσαλον ἡ ἀνασκαφὴ ἔφερεν εἰς φῶς παιδικὸν τάφον μὲ μόνον τὸν σκελετόν, ὀλίγον δὲ δυτικώτερον ταφικὸν περίβολον μὲ τρεῖς σαρκοφάγους ἄνωθεν εἰς σχῆμα πεῖ. Ὁ περίβολος εἶναι παλαιότερος τῶν σαρκοφάγων, αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὸν 4^{ον} ἢ 3^{ον} π.Χ. αἰῶνα.

Περὶ τὰ 2 μ. δυτικώτερον ἀνευρέθη τύμβος, περιβαλλόμενος ὑπὸ κυκλικῆς κρηπίδος, διαμέτρου 19 μ., κατεσκευασμένης κατὰ τὸ πολυγωνικὸν σύστημα. Εἰς τὸ μέσον τοῦ τύμβου εὐρέθη θολωτὸς τάφος μετὰ δρόμου, τοῦ ὁποίου ὁ προθάλαμος ἐκλείετο πιθανώτατα διὰ ξυλίνης θύρας, ὡς δηλοῦσιν οἱ εὐρεθέντες ἐκεῖ πολυάριθμοι σιδηροῖ ἦλοι. Ἐντὸς τῆς θόλου εὐρέθησαν δύο σαρκοφάγοι, ὅμοιοι πρὸς τὰς τοῦ προηγούμενου μνημείου, παρὰ ταύτας δὲ θραύσματα ἀγγείων τοῦ 4^{ου} ἢ 3^{ου} π.Χ. αἰ. ἀλλὰ καὶ δύο ἐρυθρόμορφα τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου}.

Τέλος ἐν τῷ προθαλάμῳ εὐρέθη, τεθραυσμένος εἰς πολλὰ τεμάχια, καλυκωτὸς κρατῆρ, ὅστις συγκολληθεὶς ἀπεδείχθη ἀντίγραφον ὁμοίου κρατῆρος τοῦ ἀγγειογράφου Ἐξηκίου, εὐρεθέντος κατὰ τὴν βόρειον κλιτὴν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ κ. Bronceer. Παρίσταται δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀγῶν Ἑλλήνων καὶ Τρώων περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τέθριππον κατ' ἐνώπιον, οὗ ἐπιβαίνει ὁ ἠνίοχος, ἐνῶ ἑκατέρωθεν ἴσταται ἀνὰ εἰς ἵπποκόμος. Εἰς τὰς πλαγίας πλευρὰς εἰκονίζεται ὠραία ἀνέρπουσα ἄμπελος, ἐπιτυχῶς ἀρμονιζομένη καὶ πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀγγείου. Τέλος εἰς τὴν κάτω ζώνην εἰκονίσθησαν ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς λέοντες σπαράσσοντες ταῦρον. Λόγῳ τῆς ραδιότητός του καὶ τῆς κάπως προχειροτέρας ἐκτελέσεώς του εἰκάζεται ὅτι ὁ κρατῆρ τῶν Φαρσάλων θὰ εἶναι νεώτερος τοῦ τῆς Ἀγορᾶς, ποιηθεὶς ὀλίγον μετὰ τὸ 520 π.Χ. Ὁ τάφος τῆς Φαρσάλου ἀνήκει, κατὰ τὸν κ. Βερδελην, εἰς τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰ. εἶναι δὲ ὁ πρῶτος θολωτός, μεταμυκηναϊκῶν χρόνων τάφος, ὅστις ἀνακαλύπτεται εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

7. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐσυνεχίσθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἐταιρείας διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Χ. Μακαρόνα εἰς τὴν παρὰ τὴν Λεωφόρον Στρατοῦ νεκρόπολιν, ἀποκαλυφθέντων πολλῶν τάφων [τῶν τύπων α, β καὶ γ (βλ. Π.Α.Ε. 1949, σ. 148-149)] ἐν εἴδει κτιστῶν βωμῶν, ὁμοίων πρὸς τοὺς κατὰ τὸ 1949 εὐρεθέντας (Π.Α.Ε. ἔ. ἀ. 157 εἰκ. 14), ἄνευ ὅμως ἀγωγῶν χοῶν, καὶ ἑνὸς ἐπιτυμβίου μνημείου κτιστοῦ, ἔχοντος τὴν μορφήν μαρμαρίνης σαρκοφάγου καὶ καλύπτοντος δύο ὀστοθήκας. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀποκάλυψις ἑνὸς τάφου τοῦ τύπου γ, ὅστις κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ἔφερε κυλινδρικὸν σωλῆνα χρησιμεύοντα διὰ τὴν διοχέτευσιν τῶν χοῶν. Ὁ τάφος οὗτος, ὅμοιος πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Οἰκονόμου ἀνευρεθέντα τὸ 1914 ἐν Θεσσαλονίκῃ, περιεῖχε τὰ ὑπολείμματα καύσεως γυναικὸς καὶ ἄφθονα κτερίσματα, ἤτοι δύο χρυσᾶ ἐνώτια, μικρὸν χαλκοῦν ἀρυτήρα, δύο πήλινα unguentaria, δύο περόνας καὶ περὶ τὰ πεντήκοντα πήλινα εἰδώλια, τὰ

πλεῖστα τῶν ὁποίων εἰκονίζουσι τὴν Ἀφροδίτην κατὰ τὸν τύπον τῆς *Venus pudica*.

Ἐντὸς ἄλλων τάφων εὐρέθησαν τρία ζεύγη χρυσῶν ἐνωτίων, ἐν χρυσοῦν περιάπτον ὑπὸ μορφὴν φύλλου πλατάνου ἢ ἀκάνθου, φέρον ἐξηρητημένους τρεῖς πολυτίμους λίθους, πῆλινον εἰδῶλιον γυμνῆς Ἀφροδίτης μετὰ δελφίνου, ἄλλο εἰκονίζον ζεῦγος Ἐρώτων ἀσπαζομένων κλπ.

Οἱ τάφοι ἀνάγονται εἰς τοὺς τελευταίους Ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἐνδείξεις Χριστιανικῶν ταφῶν δὲν ἐσημειώθησαν.

8. Ἐν Ἡπείρῳ ἔσκαψεν ἡ Ἐταιρεία διὰ τοῦ Ἐπιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων κ. Σ. Δάκαρη, εἰς τὸ βουνὸν τῆς Καστρίτσας, κείμενον 7½ χμ. Ν.Α. τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τούτου διατηροῦνται εἰσέτι λείψανα πελασγικοῦ τείχους τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ. ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν μολοσσικὴν πόλιν Τέκμονα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ τῆς Καστρίτσας ἠνοίχθη ἐσχάτως μακρὰ ἀποξηραντικὴ τάφρος, ἣτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν κατὰ μὲν τὰ ἀνώτερα αὐτῆς στρώματα κλασσικῶν καὶ Ἑλληνιστικῶν ὀστράκων ἀγγείων, κατὰ δὲ τὰ βαθύτερα προϊστορικῶν. Καὶ τὰ μὲν τῆς κλασσικῆς στρώσεως ἀγγεῖα εἶναι νοτίας προελεύσεως, μετὰξὺ δὲ τούτων καὶ κύλικές τινες χειροποίητοι τοῦ 4^{ου} αἰ. δεικνύουσαι, ὅτι ὁ κερραμευτικὸς τροχὸς δὲν εἶχε γενικευθῆ κατὰ τὴν κλασσικὴν περίοδον. Μετὰ τῶν ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ σιδηραῖ αἰχμαὶ δοράτων ὡς καὶ δύο μεγάλοι ἀμφίστομοι πελέκεις μήκους 39 καὶ 30 ἑκατοστῶν, ὧν ὁ εἷς διατηρεῖ περὶ τὴν ὀπὴν καὶ τμήμα τοῦ σιδηροῦ στελλεοῦ του. Τῶν δὲ προϊστορικῶν διακρίνει ὁ ἀνασκάψας τὰς ἐξῆς τέσσαρας κατηγορίας:

1) Ἐγχάρακτα τῆς ἀρχαιότερας νεολιθικῆς περιόδου ὅμοια πρὸς τὰ ἐκ Θεσσαλίας καὶ Χοιροσπηλιᾶς τῆς Λευκάδος. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ὁμοιάζουσι καὶ πρὸς ἀγγεῖα τῆς παραδουναβείου περιοχῆς.

2) Τὰ συνήθη ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Δωδώνῃ ἀγγεῖα μετὰ πλαστικῆς διακοσμῆσεως ἐξ ἀναγλύφων ζωνῶν ἐν εἴδει ἀλύσου ἢ σχοινοῦ (*rope type*) ἐκ δισκαρίων καὶ ἐμπιέστων κοιλοτήτων.

Ταῦτα δύνανται νὰ σχετισθῶσι πρὸς τὰ ἐκ Μακεδονίας ἀγγεῖα τῆς 1ης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ καὶ ἑξῆς.

3) Ἀγγεῖα τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενα ἐν Ἡπειρῷ μὲ στιλπνὴν καστανομέλαιναν ἢ καὶ μέλαιναν ἐπιφάνειαν, λεπτὰ τοιχώματα, χεῖλη καμπτόμενα κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὰ ἔξω καὶ λαβὰς ταινιοσχήμους. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα θὰ συνυπῆρξαν πρὸς τὰ τῆς 2^{ας} κατηγορίας κατὰ τινὰ περίοδον τῆς 2^{ας} χιλιετηρίδος.

4) Ὅστρακα ἀμαυροχρῶμων γεωμετρικῶν ἀγγείων (painted) ρυθμοῦ Μπουμποῦσι. Ταῦτα ἔχουσιν ὡς διακόσμησιν σπείρας, κυματοειδεῖς γραμμάς, τρίγωνα, ῥόμβους, τρίγωνα μὲ δικτυωτὸν ἢ ἀβακωτά. Τὰ κοσμήματα ταῦτα εἶναι ἐξωγραφημένα εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου εἴτε ἐπὶ ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος. Τὰ σχήματά των εἶναι εἴτε ραμφόστομοι πρόχοι καὶ βαθεῖαι φιάλαι (ὡς εἰς Μπουμποῦσι καὶ Πατέλι τῆς Δ. Μακεδονίας) εἴτε ὑδρῖαι καὶ ἀμφορεῖς στενόλαιμοι μὲ σφαιρικὴν κοιλίαν (ὅπως εἰς Θέρμον καὶ Λιανοκλάδι) εἴτε μόνωτα κύπελλα, εἴτε κύλικες μὲ τριγωνικὸν σῶμα καὶ ὑψηλὸν πόδα. Αἱ κύλικες μάλιστα φέρουσι καὶ τρεῖς δακτυλίους εἰς τὸν πόδα, ὅπως καὶ τὰ ἀγγεῖα τῆς Ἰθάκης.

Ἐπειδὴ ὅμοια ἀγγεῖα εὐρέθησαν καὶ εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν ὁ κ. Δάκαρης εἰκάζει ὅτι ἐκεῖθεν θὰ προῆλθον καὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ ὡς καὶ τὰ τῆς Ἰθάκης. Ὁ Heurtley χρονολογεῖ τὰ μακεδονικὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 13^{ου} αἰ. ἢ ἀπὸ τοῦ 12^{ου}. Ἀπὸ τούτου λοιπὸν τοῦ αἰῶνος θὰ πρέπη νὰ χρονολογηθῶσι, κατὰ τὸν κ. Δάκαρον, καὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ, πλὴν τῶν κυλικῶν, αἵτινες θὰ εἶναι πρωτογεωμετρικαί.

Συγγενῆ πρὸς τὰ ἀγγεῖα τῆς Καστριτίσης εὐρέθησαν καὶ εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον Κουτσέλι ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Εὐαγγελίδου καὶ τοῦ ἐφόρου κ. Παπαδημητρίου.

9. Ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ καθηγητὴς κ. Σπ. Μαρινᾶτος ἠρεῦνησεν ὑστερομυκηναϊκοὺς τινὰς τάφους εἰς Μασαρακάτα — τὴν νεκρόπολιν, ἣν εἶγε πάλαι ἀνασκάψει ὁ ἀείμνηστος Καββαδίας — ὡς καὶ εἰς Παρισᾶτα, Κοντογεννάδα καὶ Πλάκες. Τοῦ πρώτου,

λόγῳ παρουσίας ὀδῶν, δὲν ἦτο δυνατὸς ὁ καθορισμὸς δλοκλήρου τοῦ δρόμου εἰ μὴ μόνον κατὰ 1.50 μ. πρὸ τῆς εἰσόδου, ἔνθα παρουσιάσθησαν δύο χαμηλαὶ βαθμίδες κοίλου σχήματος. Ἡ ἀθικτος θύρα ἐφράσσετο δι' ἐπαλλήλων πλακῶν, αἵτινες ἔφερον ἐξωτερικῶς ἄλλην πλάκα ὡς ἀντέρεισμα.

Τὸ ταφικὸν σπήλαιον ἦτο πλήρες ὀστῶν ἐν ἀταξίᾳ μέχρις ὕψους 0.40 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου: τρεῖς τοῦλάχιστον σκελετοὶ ἔκειντο ἐκτάδην ἐπὶ τοῦ δαπέδου, μὲ τὰς κεφαλὰς πρὸς Ν. ἔναντι τῆς θύρας. Οἱ νεώτεροι νεκροὶ δὲν ἐσεβάσθησαν τοὺς παλαιότερους. Πλακωτοὶ λίθοι ἐχρησίμευσαν ἴσως ὡς προσκεφάλαια τῶν νεκρῶν. Τὰ κτερίσματα ὑπῆρξαν ὀλίγα καὶ πενιχρά: πλακίδια, δισκάρια καὶ ψῆφοι ὑαλομάξης, μία φακοειδῆς ἐκ στεατίτου λίθος ἄνευ γλυφῆς, χαλκοὶ δακτύλιοι, δύο ψῆφοι σαργίου, σφονδύλια στεατίτου κωνικά ἢ κομβίόσχημα καὶ 14 μικρὰ ἀγγεῖα, ἦτοι προχοῖσκαὶ μόνωτοι, ψευδόστομοι ἀμφορεῖς, ἀρτοειδῆ ἀλάβαστρα καὶ δακτυλιόσχημον ἀγγεῖον. Ὁ τάφος θὰ ἀνῆκεν εἰς γυναῖκα.

Τῶν Παρισιάτων ὁ τάφος εἶναι λαξευτὸς ὁμοῦ καὶ θολωτός, ἦτοι εἶδος προσιδιάζον εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Εἶναι ἐπιμελέστατα λαξευμένος. Ὁ δρόμος του ἔχει κατακόρυφα τοιχώματα, ὥστε εἶναι πιθανῶς ἀρχαιότατος. Ὁ θάλαμός του εἶναι κυκλικὸς μὲ 4 ταφικοὺς λάκκους, ἀπομενούσης καὶ θέσεως διὰ λάρνακας. Εἶχε πιθανότατα ἀναμοχλευθῆ ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς ἓνα τῶν λάκκων εὐρέθη κάψα χρυσοῦ, ἐπένδυσις ἡλων καὶ σφαιρικὸν προχοῖδιον, εἰς ἄλλον δὲ λίθινα εἰργασμένα τεμάχια ὄρειδῶν λαρνάκων μὲ περιεργον ἀνοιγμα εἰς τὸν πυθμένα ἐν εἴδει παραθύρου. Ἐπεχωρίζε λοιπὸν ἐν Κεφαλληνίᾳ, ὡς καὶ ἐν Κρήτῃ, τὸ ἔθος τῆς ἐντὸς λαρνάκων ταφῆς, διότι εὐρίσκομεν καὶ ἄλλο ἀκόμη παράδειγμα εἰς τὸν μικρὸν τάφον τῆς Κοντογεννάδας, ὅστις δὲν φέρει λάκκους εἰς τὸ δάπεδον ἀλλὰ περιεῖχε παρίνην λάρνακα ὁμοίαν πρὸς τὴν τῆς ἁγίας Τριάδας. Ὁ τάφος οὗτος εὐρέθη κενὸς καὶ ἴσως παρέμεινεν ἡμιτελὴς μὴ χρησιμοποιηθεὶς πρὸς ταφήν.

Τέλος εἰς Πλάκες ἀνεσκάφη ἄλλος μικρὸς ὀρθογώνιος τάφος, λαξευτὸς ἐντὸς τοῦ πετρώματος, μήκουσ 1.00 μ. καὶ βάθους

0.50 μ., ἀνήκων προφανῶς εἰς παιδίον. Τὰ μόνα κτερίσματά του ἦσαν δύο τεμάχια μικρῶν μαχαιριῶν καὶ δύο πόρπαι δερματίνης ζώνης.

10. Μετὰ δεκαετῆ διακοπὴν ἐπανέλαβεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ 1951 τὰς ἐν Σικυῶνι ἀνασκαφὰς διὰ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς, βοηθουμένου καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Θεοχάρη. Ἡ ἔρευνα ἐστράφη κυρίως περὶ τὴν ἐξακριβῶσιν τοῦ σχεδίου τῆς προσόψεως τοῦ Βουλευτηρίου, ἥτοι τῆς πρὸς τὴν ἀγορὰν βλεπούσης βορείου πλευρᾶς τοῦ μεγάλου τούτου τετραγώνου κτηρίου. Τάφρος ἀνοιχθεῖσα καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀπεκάλυψε ποῦ μὲν βαθμιδωτὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ στερεοῦ βράχου, περὶ δὲ τὸ μέσον καὶ μεγάλας κανονικὰς λιθοπλίνθους τοῦ θεμελίου συνολικοῦ πλάτους 2.40 μ. Ἐκ τούτων καθίσταται προφανὲς ὅτι καὶ τὸ βουλευτήριον τῆς Σικυῶνος ἔφερε κατὰ τὴν πρόσοψιν αὐτοῦ κιονοστοιχίαν, ὅπως ἄλλωστε ἔφερον τοιαύτην καὶ ἄλλα βουλευτήρια ὡς π.χ. τὸ τῆς Θάσου.

Περαιτέρω ἐγένετο ἔναρξις τῆς συστηματικῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀνατολικῶς τοῦ Βουλευτηρίου ἐκτεινομένης μακρᾶς στοᾶς, ἥτις νομίζω ὅτι θὰ εἶναι ὄχι ἡ Κλεισθένειος—διότι αὕτη θὰ ἔκειτο εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐν τῇ πεδιάδι κειμένην Σικυῶνα—ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερομένη ὡς κτισθεῖσα ὑπὸ τῆς φίλης τοῦ νέου κτήτορος τῆς Σικυῶνος Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, Λαμίας.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ γενόμενα νέα προσκτῆματα τοῦ Μουσείου, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι: 1) Κορμὸς νεανίου, τοῦ 4^{ου} πιθανώτατα π.Χ. αἰ., μὲ ἀρίστην μυολογικὴν διάπλασιν. 2) Χαλκοῦς ἀναθηματικὸς δίσκος διαμ. 0.25 μ. φέρων κυκλικῶς τὴν ἐπιγραφὴν: Μηνόδοτος § γυμνασιαρχῶν Ἑρμᾶ Ἡρακλεῖ, ἔτους ἑβδομηκοστοῦ. 3) Βάσις μελανομόρφου κύλικος φέρουσα κεχαραγμένην εἰς Σικυῶνιον ἀλφάβητον τὴν ἐπιγραφὴν ἡέροος (ἦρωος) τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰ. καὶ τέλος 4) Ἀναθηματικὴ πιθανῶς ἐπιγραφὴ ἐπὶ βάσεως ἐνθέτου στήλης κεχαραγμένη, εἰς σικυῶνιον ἐπίσης ἀλφάβητον, ἀναφερομένη δὲ εἰς τινὰ Θελξαγόραν.

11. Ἐν Μυκῆναις ἐξηκολούθησαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἑταιρείας Β.Δ. τῆς Πύλης τῶν Λεόντων εἰς θέσιν Πεζούλια, διὰ τοῦ Ἐφόρου καὶ Συμβούλου τῆς κ. Παπαδημητρίου καὶ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Πέτσα. Βορείως τοῦ πέρουσιν ἀνασκαφέντος πλήρους ἀγγείων ΥΕ III β ἐποχῆς δωματίου, ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἄλλα δωμάτια τῆς αὐτῆς οἰκίας, ἅτινα καὶ ἀνεσκάφησαν μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου. Εἰς τὸ πρῶτον τῶν δωματίων ἀνευρέθησαν πολλὰ ἀγγεῖα ἀπλᾶ, ἄνευ διακοσμῆσεως ὡς καὶ πολλὰ ὄστρακα τῆς ΥΕ III ἐποχῆς, ἀκόμη δὲ καὶ λείψανα τοίχων παλαιότερων οἰκήσεων. Εἰς δύο ἄλλα συνεχόμενα δωμάτια ἀνευρέθησαν καὶ πάλιν ἀρκετὰ ἀγγεῖα, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπλαῖ, ὑψίποδες κύλικες ἀκόσμητοι τῆς ΥΕ III περιόδου.

Παρὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ πέρουσιν ἀνασκαφέντος δωματίου Α εἶχεν ἀνασκαφῆ μόνον ἡ ΒΑ γωνία ἄλλου δωματίου, ὅπερ, λόγῳ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῷ εὑρεθέντων πηλίνων εἰδωλίων, εἶχε θεωρηθῆ ὡς ἀποθήκη τοιούτων εἰδωλίων. Συνεχισθείσης ὁμως ἐφέτος τῆς ἀνασκαφῆς ἀνεκαλύφθησαν μὲν καὶ ἄλλα εἰδώλια, ὑπὲρ τὰ 100, ζυφόμορφα τε καὶ ἀνθρωπόμορφα, ἀλλὰ τὸ συνολικὸν ποσὸν των δὲν δικαιολογεῖ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ δωματίου ὡς ἀποθήκης. Μεταξὺ δὲ τῶν εἰδωλίων εὑρέθησαν πάλιν καὶ πολλοὶ ἀδιακόσμητοι ὑψίποδες κύλικες καὶ ὄστρακα ἐκ ψευδοστόμων καὶ διώτων ἀμφορέων μεθ' ἀπλῆς διακοσμῆσεως τῆς Ὑστεροελλαδικῆς III περιόδου, ὁμοίων πρὸς τοὺς πέρουσιν εὑρεθέντας. Τὸ στενόμηκες δὲ σχῆμα τοῦ δωματίου τούτου 2 × 4 μ. ὑποδηλοῖ ὅτι θὰ πρόκειται μᾶλλον περὶ διαδρόμου. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εὔρημα, ὅπερ ἐγένετο ἐντὸς τοῦ δωματίου τούτου, εἶναι ὄστρακα ἐξ ὧν δύνανται νὰ συμπληρωθοῦν δύο ἀλαβαστροειδεῖς ψευδοστομοὶ ἀμφορεῖς, πεπλατυσμένου σχήματος, μετὰ χαμηλῆς βάσεως, φέροντες διακόσμησιν ἐξ ἀντωπῶν σφιγγῶν καὶ πτηνῶν τῆς ΥΕ III β περιόδου. Ἡ παράστασις τῶν σφιγγῶν τούτων εἶναι διάφορος τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν ἐπὶ ἀγγείων καὶ πολὺ σπα-

νία, ἀπαντῶσα μόνον εἰς κοσμήματα ἐξ ἑλεφαντοστοῦ εὐρεθέντα ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τοὺς Μυκηναϊκοὺς τάφους Μενιδίου καὶ Σπάτα.

Μικρὰ ἔρευνα ἐγένετο ἐπίσης καὶ κατὰ τὸν πρὸς Β. στενομήκη λόφον εἰς θέσιν Ἴσπρα χώματα, ἔνθα εὐρέθησαν πολλὰ λείψανα κλασσικῶν καὶ ἀρχαϊκῶν οἰκοδομημάτων, διεπιστώθη δὲ καὶ ἡ ὑπαρξίς ἱεροῦ δι' ἐνεπιγράφου κεραμίδος καὶ ὄστράκων Ἑλληνικῶν χρόνων. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἔρευναν περιουνελέγη καὶ τὸ κάτω μέρος μαρμαρίνου Ἑλληνιστικοῦ ἀγαλματίου ὡς καὶ τὸ ἄνω μέρος πωρίνου κορμοῦ κίονος μετὰ συμφυοῦς κιονοκράνου καὶ μειώσεως τοῦ κορμοῦ πρὸς τὰ κάτω.

Ὅλως ἀπροσδόκητον καὶ σπουδαῖον ἅμα εὗρημα ἐγένετο ὀλίγον ἀργότερον καὶ ἐντελῶς τυχαίως δέκα περίπου μέτρα Δ. τῆς κορυφῆς τοῦ τάφου τῆς Κλυταιμῆστρας, τὴν θόλον τοῦ ὁποίου ἀνεστήλωσεν ἐφέτος ἐξ ὀλοκλήρου ἡ Διεύθυνσις ἀναστηλώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας διὰ τοῦ Ἀρχιτέκτονος κ. Στίκα.

Ἀφαιρουμένων δηλαδὴ ἐκ τῶν πέριξ ἀγρῶν χωμάτων πρὸς κάλυψιν τῆς ἀναστηλωθείσης θόλου εὐρέθη κατὰ χώραν ὀρθογώνιος πωρίνη βάσις, διαστάσεων 0.80×1.50 , φέρουσα ἐπὶ τῆς ἄνω αὐτῆς ἐπιφανείας ὀρθογώνιον ἐγκοπὴν, ἐν ἣ ἦτο ἐνηρμοσμένη πωρίνη στήλη ἀνάλογος πρὸς τὰς πάλαι ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν ὑπὸ τοῦ Schliemann εὐρεθείσας, εἰκονίζουσα δὲ θήραν ἀγρίου ταύρου.

Ἦτο φανερόν ὅτι κάτωθεν τοῦ σήματος αὐτοῦ θὰ ὑπῆρχε τάφος, ὃν εἰδοποιηθεὶς ἀνέσκαψεν ὁ Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀργολίδος κ. Χαριτωνίδης. Ὁ τάφος εὐρέθη εἰς βάθος 2.20 μ. κάτωθεν τῆς στήλης, ἦτο δὲ λάκκος διαστάσεων 1.67×2.50 μ. Εἰς ὕψος 1 περίπου μέτρον ἀπὸ τοῦ πυθμένους του παρατηρήθη ἐπὶ τῶν παρειῶν στρωσὶς ἐξ ἀδιαβρόχου χώματος, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ τάφος θὰ ἐκαλύπτετο πιθανῶς διὰ ξυλίνων δοκῶν καὶ ὕδατοστεγοῦς χώματος. Καθ' ὅλον τὸ βάθος τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἐντὸς τῶν χωμάτων πολλὰ ὄστρακα ἀγγείων μεσοελλαδικῆς καὶ ὑστεροελλαδικῆς I καὶ II ἐποχῆς ὡς καὶ ὄστᾶ ζώων. Ἐτερον ὕδατοστεγὲς στρωμα

παρητηρήθη καὶ ὀλίγον ἄνωθεν τῶν σκελετῶν καὶ ὑπ' αὐτὸ πάλιν στρωῶμα ἐκ ποταμίων χαλίκων. Ὅμοια δὲ στρωῶσις χαλίκων εὐρέθη καὶ εἰς τὸν πυθμένα τοῦ τάφου, ἐφ' οὗ ἑναπετέθησαν οἱ σκελετοί. Κατὰ ταῦτα ὁ εὐρεθεὶς τάφος εἶναι κατὰ πάντα ἀνάλογος πρὸς τοὺς ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις ὅμοιος πρὸς τινὰς ἐξ αὐτῶν.

Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν 2 σκελετοί, τοῦ ἐνὸς τῶν ὁποίων τὰ ὀστέα ἦσαν συσσωρευμένα πλησίον τοῦ Ν. τοίχου. Ὁ ἕτερος ἔκειτο ἐκτάδην κατὰ τὸ μέσον πρὸς τὴν Β. πλευρὰν μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Ἀνατολάς.

Παρὰ τοὺς σκελετοὺς εὐρέθησαν ὑπὲρ τὰ 20 πῆλινα ἀγγεῖα πάντα μεσοελλαδικά, χρονολογούμενα περὶ τὸ 1600 π.Χ. Μεταξὺ τούτων περιλαμβάνονται δύο μεγάλοι πολύχρωμοι ἀμφορεῖς μὲ ὠραίας διακοσμήσεις. Εὐρέθησαν ἐπίσης τρία χαλκᾶ ξίφη μετ' ἐγχαράκτου διακοσμήσεως ἐλίκων, ἓν χαλκοῦν ἐγχειρίδιον μετὰ σπειρωτῶν, δύο χαλκᾶ καὶ δύο ἀργυρᾶ ἀγγεῖα πολὺ σεσαθρωμένα, ὠραία πόρπη ἐξ ὑάλιτου λίθου, χρυσᾶ τινὰ ἐλάσματα, χρυσοῦν περιβραχιόνιον καὶ μία ὠραία χρυστῆ ἐπιγονατὶς ἢ κόσμημα φαρέτρας· ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἀργυρωτῶν ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ τεμάχια λινοῦ ὑφάσματος.

Τὴν διασφάλισιν τῶν πλουσιῶν τούτων εὐρημάτων καὶ τὴν πρόχειρον ἐξερεύνησιν τοῦ πέριξ τοῦ τάφου χώρου ἀνέθεσεν ἡ Ἀρχ. Ἑταιρεία εἰς τὸν ἔφορον κ. Παπαδημητρίου. Ἀπέδωκε δὲ ἡ ἐξερεύνησις αὕτη τὰ ἐξῆς σπουδαῖα ἀποτελέσματα :

Βορείως καὶ νοτίως τοῦ ἀνευρεθέντος τάφου ἀπεκαλύφθησαν τμήματα τοίχου ἀσφαλῶς μεσοελλαδικοῦ, ἀνήκοντα εἰς κυκλικὸν περίβολον διαμ. 27 περίπου μ., τοῦ ὁποίου μέγα τμήμα κατεστράφη κατὰ τὴν διάνοξιν τῆς εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀναγούσης νεωτέρας ὁδοῦ. Ἐχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα, ἥτοι ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως, καὶ δεύτερον κύκλον τάφων καὶ δὴ τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς διαστάσεων μὲ τὸν ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Schliemann εὐρεθέντα (27 μ.). Συμφώνως δὲ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Πausanίου λεγόμενα, καθ' ἃ ἐντὸς μὲν τῆς ἀκροπόλεως ἦσαν οἱ τάφοι τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῶν περὶ αὐτόν, ἐκτὸς δ' αὐτῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν τειχῶν οἱ τάφοι τοῦ Αἰγίσθου

καὶ τῆς Κλυταιμήστρας, θὰ πρέπη εὐλόγως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τῶν δύο τούτων οἱ τάφοι θὰ εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντος κυκλικοῦ περιβόλου. Ὁρμηθεὶς δὲ περαιτέρω ὁ κ. Παπαδημητρίου ἐκ τῆς εὐρεθείσης βάσεως τῆς στήλης ἀνεζήτησε καὶ εὗρεν ὁμοίας καὶ ἐντὸς τοῦ κυκλικοῦ ταφικοῦ περιβόλου τῆς ἀκροπόλεως, αἵτινες εἶχον παραδόξως μείνει ἀπαράτητοι.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἀποβλέπουσα εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ τελευταίου εὐρήματος θὰ συνεχίσῃ καὶ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος τὴν ἔρευναν τοῦ νέου περιβόλου διὰ τοῦ κ. Παπαδημητρίου τῇ συμπράξει ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν προϊστορικολόγων Καθηγητῶν Ἄ. Κεραμοπούλλου, Σ. Μαρινάτου καὶ Γ. Μυλωνᾶ.

12. Ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐξηκολούθησε καὶ ἐφέτος ἡ Ἐταιρεία τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Μαλεάτα, διὰ τοῦ Ἐφόρου κ. Παπαδημητρίου. Διὰ τῶν ἐρευνῶν τούτων, συνεχίζουσῶν παλαιότερας τοῦ ἀειμνήστου Καββαδία, κατεδείχθη ἡ σημασία ἣν εἶχε τὸ ἱερὸν τοῦ Μαλεάτα διὰ τὴν παλαιότεραν ἐν τῷ τόπῳ λατρείαν ὡς καὶ διὰ τὴν προέλευσιν τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, περὶ ἧς ἀναφέρουν ὁ τε ὕμνος τοῦ Ἰσύλλου καὶ ὁ Πausanίας.

Σκοπὸς τῶν ἐφετινῶν ἐργασιῶν ἦτο νὰ ἀποκαλυφθῇ ὁλόκληρον τὸ πέδυσιν ἀναφανέν ὠραῖον, μετ' ἀντηρίδων ἀνάλημμα, ὅπερ ἔχει μῆκος μὲν 45 μ. ὕψος δὲ περίπου 5 μ. Ἐδέησε πρὸς τοῦτο νὰ ἀπαλλοτριωθῇ ἰκανὴ ἔκτασις πλήρης μεγάλων ἐλαιοδένδρων. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐπροχώρησε συγχρόνως ἐκ τῶν δύο ἄκρων τοῦ ἀναλήμματος πρὸς τὸ μέσον αὐτοῦ. Κατὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐκ δυσμῶν σκαφῆς ἀνευρέθησαν πολλαὶ λιθόπλινθοι προερχόμεναι ἐκ τῶν ἄνω δόμων τοῦ ἀναλήμματος ὡς καὶ πολλὰ πώρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, γεῖσα, σφόνδυλοι καὶ ἐπίκρανα ἡμικίωνων, προερχόμενα ἐκ τοῦ ὀπισθίου τοίχου τῆς στενῆς καὶ ἐπιμήκους στοᾶς τῆς ὑψομένης ἄλλοτε ὑπερθεῖν τοῦ ἀναλήμματος καὶ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπισημάνει πάλαι ὁ Καββαδίας. Ἦδη διὰ τῶν νέων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν καθορίζεται ἀκριβέστερον τὸ σχέδιον αὐτῆς, ὅπερ παρουσιάζει πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὸ τοῦ Ἀβάτου τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

Ἔβλεπε δὲ καὶ ἡ στοὰ αὐτῆ πρὸς Ν., ὁ δὲ βόρειος τοῖχος τῆς θὰ ἔκοσμεῖτο κατὰ διαστήματα δι' ἡμικιόνων. Ἡ μονόστοιχος αὐτῆ στοὰ θὰ ἐχρησίμευεν ἀναμφιβόλως ἵνα προστατεύῃ τοὺς προσκυνητὰς τοῦ ἱεροῦ χώρου ἀπὸ τῶν σφοδρῶν βορείων ἀνέμων. Ἴνα δὲ τοποθετηθῇ αὐτῆ εἰς τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἱερὸν ἐπίπεδον κατεσκευάσθη πρὸς Β. τὸ ἀποκαλυφθὲν μέγα ἀνάλημμα, χάριν τοῦ ὁποίου πολλὰ ἐδαπανήθησαν, ἀναφερόμενα ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκδομικῇ ἐπιγραφῇ, ἣν ἀνεῦρε καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ Καββαδίας.

Τὸ ἀνάλημμα ἀνεσκάφη ἀπὸ τῆς Δ. γωνίας εἰς βάθος μέχρι τῆς ὑπευθυντηρίας καὶ εἰς μῆκος 15 μ. κυρίως χάριν τῆς ἐρεῦνης τῶν μελανῶν χωμάτων, τῶν προερχομένων ἐκ τοῦ παλαιοῦ βωμοῦ, ὃν ἀντικατέστησε κατὰ τὸν 4^{ον} αἰ. ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ὅμως αὐτὴν ἀνευρέθη εἰς ἀπόστασιν 7 μ. ἀπὸ τοῦ ἀναλήμματος καὶ δεύτερος ἀναλημματικὸς τοῖχος ἐκ πωρολίθων πάχους 1.20 μ., ὅστις ἀνεσκάφη εἰς βάθος τριῶν περίπου μέτρων. Οὗτος θὰ ἐχρησίμευεν ἢ ὡς περίβολος τοῦ ὄλου λόφου, ἐφ' οὗ τὸ ἱερόν, ἢ ὡς ἀνάλημμα ἐπίπεδου χώρου ἐκτεινομένου εὐθύς πρὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἀναλήμματος. Εἰς τὸν χώρον δ' αὐτὸν ἀπεκαλύφθη καὶ μέγας βράχος ἐκ σκληροῦ ἐρυθροποῦ λίθου, σχηματίζων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ σπηλαιώδη κοιλότητα, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρέθησαν πολλὰ ὄστρακα ἀγγείων ὡς καὶ πήλινα εἰδώλια μυκηναϊκῶν καὶ κλασσικῶν χρόνων. Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὅτι ἐτελεῖτο καὶ ἐνταῦθα εἰδὸς τι λατρείας.

Μεταξὺ τῶν μελανῶν χωμάτων κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ ἀναλήμματος εὐρέθησαν καὶ ἐφέτος πολλὰ πήλινα ἀγγεῖα, εἰδώλια καὶ ἄλλα ἀφιερῶματα, προϊστορικῶν καὶ Ἑλληνικῶν χρόνων μέχρι καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς περιόδου, ἐν οἷς καὶ τινὰ τεμάχια τοῦ πέρους ἀνευρεθέντος μεγάλου ἐρυθρομόρφου κρατῆρος τῶν μέσων τοῦ 5^{ου} αἰ. μετὰ παραστάσεως Ἡρακλέους, Ἀθηνᾶς καὶ Διονύσου.

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀνασκαφῶν ὁ κ. Παπαδημητρίου ἐξερεύνησε καὶ τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐπιδαύρου, παρὰ τὸν Σαρωνικόν, ἔνθα παρατήρησε λείψανα τειχῶν τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως ὡς καὶ τὰς θέσεις τριῶν ναῶν. Ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, κειμέ-

νου κατὰ τὴν Δ. κλιτὺν λόφου, σφόνδυλοι δωρικῶν κίωνων εἶναι ἐνεκτισμένοι εἰς παλαιοχριστιανικὸν οἰκοδόμημα, πλησίον δ' αὐτῶν ἀνευρέθη καὶ ἀναθηματικὸν βᾶθρον μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν:

Φιλίσκος Ἀρχιδάμου ἀνέθηκε Ἀπόλλωνι.

Τοῦ ἑτέρου ναοῦ εὐρέθησαν τὰ θεμέλια κατὰ τὴν Α. κλιτὺν τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ, κατὰ Πausanίαν, ἔκειτο ἱερὸν τῆς Ἥρας «ἐπ' ἄκρας ἀνεχούσης ἐς θάλασσαν».

Τέλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ αὐτοῦ λόφου ἀνευρέθη ἐντειχισμένη ἄλλη ἐπιγραφὴ, ἀφιερωτικὴ εἰς τὴν Ἀφροδίτην, τιμωμένην ἐκεῖ, κατὰ Πausanίαν, ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Ἐρυμῖα.

Πλουσία ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ ἡ συγκομιδὴ γλυπτῶν ἐν οἷς καὶ τὸ κάτω ἡμισυ κούρου.

13. Ἐν Μυστρᾷ ἐξετελέσθησαν κατὰ τὰς ἐπὶ τόπου δοθείσας ὁδηγίας τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Δρανδάκη αἱ κάτωθι ἐργασίαι ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως.

Ἐγένετο ἐν πρώτοις ἔναρξις τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ μικροῦ κομποῦ ναΐσκου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις εἶχε σχέδιον ὁμοιον πρὸς τὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ παρὰ τὴν Μητρόπολιν, ἧτοι ἐστεγάζετο διὰ καμάρας βαινούσης ἐπὶ ἐνισχυτικῶν ζωνῶν, αἵτινες ἀνακατεσκευάσθησαν ὡς καὶ τὸ καταπεσὸν τεταρτοσφαίριον τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ.

Ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὀδηγητρίας (Ἀφεντικὸ) ἐκαθαρίσθησαν ἐκ τῶν καλυπτόντων αὐτὰς ἀλάτων αἱ εἰκόνες ἐννέα ἱεραρχῶν τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ, τριῶν ζευγῶν μαρτύρων τοῦ Νοτίου τοῖχου, τεσσάρων Ἀποστόλων εἰς τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ γυναικωνίτου καὶ τμήματος τῆς ἐν τῷ νάρθηκι εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ δωδεκαετοῦς ἐν τῷ ναῷ.

Καὶ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἐξηκολούθησεν ἐπίσης ὁ καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν. Οὕτως ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τῆς Β. κεραιᾶς τοῦ σταυροῦ ἀπεκαλύφθη ἄνω μὲν τοιχογραφία παριστώσα πιθανῶς τὴν Ἐλισσάβητ κρύπτουσαν τὸν μικρὸν Ἰωάννην εἰς τὸ σπήλαιον κατὰ τὴν βρεφοκτονίαν τοῦ Ἡρώδου, κάτωθεν δ' αὐτῆς

ἡ παράστασις τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Εἰς τὴν νοτίαν κεραιάν τοῦ σταυροῦ, ὑπερθεν τῆς σειρᾶς τῶν στρατιωτικῶν ἀγίων, ἀπεκαλύφθη τοιχογραφία εἰκονίζουσα πιθανῶς τὴν Πεντηκοστήν.

Τέλος δι' εἰδικῆς πιστώσεως ὁ κ. Δρανδάκης ἐνήργησε καὶ τὴν ἐσκαφὴν τῶν κάτω μερῶν δύο ναυδρίων, ὧν τὸ μὲν ἐν εὐρίσκειται παρὰ τὴν οἰκίαν Φραγκοπούλου, τὸ δὲ ἄλλο παρὰ τὰ Παλάτια τῶν Παλαιολόγων. Οἱ τοῖχοι ἀμφοτέρων διατηροῦσιν εἰσέτι ἱκανὰ λείψανα τοιχογραφιῶν τοῦ 14^{ου} πιθανῶς αἰῶνος.

14. Ἐν Νάξω ὁ ἔφορος Ἀρχαιοτήτων κ. Κοντολέον ἐσυνέχισε τὴν ἔρευναν τῆς προϊστορικῆς πόλεως. Ἐκτὸς ἄλλων συμπληρώσεων τῶν πέρυσι ἀνασκαφέντων διεπιστώθη ἡ ὑπαρξὶς ἐτέρου συγχρόνου τοίχου καθέτου εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ δωματίου Α (τῆς περυσινῆς ἀνασκαφῆς)· οὗτος περιέκλειε προφανῶς παραπλεύρως κείμενον δωμάτιον. Πλήρως ἀνεσκάφη ὁ ἔμπροσθεν τοῦ Α χώρος, αὐτὴ ἢ προθάλαμος πλάτ. 7 μ. εἰς βάθος 3,30 μ. Ὁ προθάλαμος οὗτος εἶναι μεταγενεστέρα, οὐχὶ ὅμως ἀπομεμακρυσμένη χρονικῶς, προσθήκη· διότι οἱ τοῖχοί του εἶναι ὑψηλότερον θεμελιωμένοι καὶ κυρίως ὑπὸ τὴν ΒΑ γωνίαν αὐτοῦ εὐρίσκειται ἡ ΝΔ γωνία ἐτέρας μυκηναϊκῆς οἰκίας, μήπω ἐξερευνηθείσης ἐντελῶς, ἐξ ἧς ὅμως ἀνεφάνη τὸ ἐκ σχιστολίθου καλῶς εἰργασμένον κατώφλιον εἰς τὸν Δ. τοῖχον αὐτῆς. Καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας ταύτης πατοῦν τοῖχοι μεταγενεστεροὶ ἀρχίζοντες ὀλίγα μόνον ἑκατοστόμετρα ὑπὲρ τοὺς μυκηναϊκοὺς.

Πρὸς ἔρευναν τῶν μεταγενεστερῶν τούτων τοίχων ἡ ἀνασκαφὴ ἐξετάθη περισσότερον πρὸς τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς, ἔνθα ἡ ἐπίχωσις φθάνει εἰς σημαντικὸν ὕψος. Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τὰ μυκηναϊκὰ ἐρείπια δὲν σώζονται εἰς ὕψος μεγαλύτερον τῶν 30-40 ἑκατοστῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τοίχους τῆς ἀκολουθούσης περιόδου σωζομένους μέχρις ὕψους 1,80 μ. Οἱ νεώτεροι οὗτοι τοῖχοι ἀνήκοντες εἰς πλείονας, οὐχὶ ὅμως μακρὸν ἀφισταμένας ἀλλήλων, περιόδους ἀποτελοῦν ἐν μεῖζον οἰκοδομικὸν συγκρότημα ἐξ ὀρθογωνίων χώρων ἐξικνούμενον χρονικῶς μέχρι

μόνον τῶν πρώτων γεωμετρικῶν χρόνων, ὡς δεικνύουν τὰ ἀνευρεθέντα πολυάριθμα ὄστρακα καὶ ὀλίγα ἀκέραια ἀγγεῖα. Ἡ ὑπὲρ τὸ γεωμετρικὸν στρώμα ἐπίχωσις ἀποτελεῖται ἐξ ἀναμεικτων ἀπορριμμάτων διαφόρων χρόνων· ἐντὸς τούτων, μεταξὺ ἄλλων, ἀνευρέθησαν ἀμφοτέραι αἱ κνήμαι ἀρχαϊκοῦ κούρου, μεγέθους ὀλίγον μικροτέρου τοῦ φυσικοῦ.

Δύναται τις ἴσως ἀπὸ τοῦδε νὰ εἴπη ὅτι τὸ χρονικὸν τέρμα τοῦ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ οἰκισμοῦ εἶναι ἡ γεωμετρικὴ περίοδος καὶ ὅτι εἰς ταύτην ὀφείλομεν νὰ τοποθετήσωμεν τὴν πρὸς ἔπειτα χρόνους τομὴν, ἐνῶ μεταξὺ τῆς μυκηναϊκῆς καὶ τῆς γεωμετρικῆς περιόδου ὑπάρχει συνέχεια τῆς οἰκήσεως.

Εἰς τὸ ὕψος σχεδὸν τῶν μεταμυκηναϊκῶν τοίχων, 1,80 μ. περιπου ὑπὲρ τὸ δάπεδον τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου, ἀνεφάνησαν δύο μαρμάρια βάσεις κίωνων ἐπὶ τῆς ἐτέρας τούτων σώζεται καὶ λεπτὴ πλάξ μολύβδου ἐκ τῆς περιμολυβδοχοήσεως. Ἀνήκουν εἰς τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους. Ἀκόμη νεώτεροι εἶναι οἱ πλησίον εὑρεθέντες τάφοι ἐκ λιθίνων πλακῶν προσηρμοσμένων δι' ἰσχυροῦ κονιάματος, οἵτινες ἐκτὸς τοῦ σκελετοῦ οὐδὲν ἕτερον περιεῖχον.

Μικρὰ σκαφὴ εἰς ταφώδῃ ἔκτασιν ἀνατολικῶς τῆς ἀνασκαφῆς ἀπέδωκε δύο μαρμάρια κυκλαδικὰ εἰδῶλια προερχόμενα ἐκ κατεστραμμένων τάφων. Ἡ συστηματικώτερα ἔρευνα τῆς περιοχῆς, ἔνθα πιθανώτατα κεῖται τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἀνασκαπτομένης πόλεως, ἀπέμεινε διὰ τὴν προσεχῆ περίοδον, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ χωρίου Σαγγρι ἀνασκαφὴ ὑπερμεγέθους μαρμαρίνου ναοῦ, σωζομένου εἰς ὕψος τριῶν τοῦλάχιστον δόμων ὑπὲρ τὴν εὐθυνηρίαν καὶ ὁ ὁποῖος μέχρι τοῦδε εἶχε μείνει ἐντελῶς ἀπαρατήρητος.

15. Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐπεξέτεινε τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς νεωστὶ ἀπελευθερωθείσης Δωδεκανήσου ἐκτελέσασα ἀνασκαφικὴν ἔρευναν διὰ τοῦ Ἐφόρου ἀρχαιο-

τήτων κ. Κοντῆ, ἐντὸς τῆς πόλεως Ρόδου. Εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην συνέβαλε καὶ ἡ Γ. Διοίκησις Δωδεκανήσου μετέσχε δ' ἐνεργῶς καὶ ὁ Ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων κ. Π. Λαζαρίδης.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου πολέμου ἡ πόλις τῆς Ρόδου ὑπέστη ἀνηλεῆ βομβαρδισμόν, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ σημαντικὸν ἀριθμὸν μεσαιωνικῶν μνημείων καὶ ἐπέφερε σοβαρὰς βλάβας εἰς ἄλλα, ἀποκατασταθεῖσας ἤδη κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ τούτου ἐδημιουργήθησαν κεναὶ ἐκτάσεις παρέχουσαι τὴν δυνατότητα εὐρείας ἐξερευνήσεως, ἐντὸς πυκνοκατοικουμένων ἰδίως περιοχῶν τῆς πόλεως, ἄλλως δυσερευνητῶν. Ἴνα μὴ ἀπολεσθῆ ἢ οὕτω παρασχεθεῖσα εὐχέρεια ἀποκαλύψεως πολυτίμων λειψάνων τῆς περιφέρειας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἐκ τῆς πολεοδομικῆς τῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς καθόλου διαμορφώσεως πόλεως, ἐγκαίρως ἀπηγορεύθη νομοθετικῶς ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν βομβαρδισθέντων τμημάτων πρὶν ἢ προηγουμένως ἐξετασθῆ ἀρχαιολογικῶς τὸ ὑπέδαφος. Ταύτην δὲ τὴν ἐξέτασιν ἀνέλαβε διὰ τοῦ κ. Κοντῆ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

Ἡ ἔρευνα ἐνετοπίσθη κυρίως ἐντὸς τοῦ Κάστρου, εἰς τὴν Ν.Δ. τῆς κεντρικῆς ἱπποτικῆς Πύλης τοῦ ἐμπορικοῦ λιμένος περιοχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν, μετὰ τοὺς βομβαρδισμοὺς τοῦ τελευταίου πολέμου εἶχον ἐμφανισθῆ λείψανα ἀρχαίων κτισμάτων. Οὕτω παρὰ τὴν ὁδὸν Πυθαγόρου, ὡς ἐπίσης παρὰ τὰς παρακειμένας ὁδοὺς Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ἀνεσκάφησαν ἐφέτος τμήματα μεγάλων Ἑλληνιστικῶν κτηρίων, ἀνηκόντων, πιθανῶς, εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδομικὸν συγκρότημα, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, εἰς ἀπόστασιν 100 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ Μεγάλου λιμένος, πρέπει νὰ ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιότερων τῆς ἀρχαίας πόλεως. Περὶ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ εἴδους τῶν κτισμάτων τούτων οὐδεμία κρίσις δύναται νὰ εἶναι ἀσφαλῆς πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς ἀνασκαφῆς.

Ἐντὸς τοῦ Κάστρου ἀντικείμενον ἐνδιαφερούσης ἐρεύνης ἀπετέλεσεν ἐφέτος ἡ ὁδὸς Πίνδου, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴν ἀρχαίας ὁδοῦ φερούσης ἀρχικῶς ἀπὸ τοῦ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος καὶ τοῦ Διὸς Πολιέως χῶρον τῆς Ἀκροπόλεως,

ἀνατολικῶς πρὸς τὸν Μεγάλον λιμένα. Τῆς ὁδοῦ ταύτης ἠρευνήθη τὸ ἀνώτερον τμήμα, παρὰ τὸ ὁποῖον σώζονται σαφῆ λείψανα τῆς ἀρχικῆς καταστάσεως ἀνεζητήθησαν δὲ ἕχνη κατωτέρω, πρὸς ἑξακρίβωσιν τῆς μορφῆς καὶ τῆς πορείας τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἣτις, ὡς ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων συνάγεται, εἶχε τὸ μέτριον πλάτος τῶν κλασσικῶν καὶ Ἑλληνιστικῶν ὁδῶν, ἤτοι 4.30 μ.

16. Εἰς τὴν Πρασάν τοῦ Ἡρακλείου Κρήτης ὁ Ἔφορος κ. Πλάτων ἐσυνέχισε δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τὴν ἀνασκαφήν, ἣτις τὸ 1939-40 εἶχεν ἀρχίσει δι' ἐξόδων τοῦ Συλλόγου τῶν φίλων τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου.

Ἡ ἀνασκαφὴ μεσομινωϊκοῦ ἀποθέτου ἀπὸ τοῦ 13^{ου} μέτρου καὶ κάτω ἀπέδωκεν ἱκανὰ ὄστρακα, τῶν ὁποίων τινὰ χαρακτηριστικὰ τῆς MM I β φάσεως, τῆς αὐτῆς δηλ. περιόδου κατὰ τὴν ὁποίαν, φαίνεται, ὠκοδομήθη τὸ πρῶτον ἢ οἰκία Α. Τῆς τελευταίας ἐκαθαρίσθησαν τὰ 4 ὑπόγεια δωμάτια, τὰ ὁποῖα διασώζονται ἱκανοποιητικῶς, εἰς ὕψος σχεδὸν 3 μ. καὶ διὰ τοῦ καθαρισμοῦ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τῶν δωματίων εἶχε 16 βόθρους, ἴσως διὰ τὴν στερέωσιν ἐν αὐτοῖς πίθων καὶ πιθιδίων, τὸ δεύτερον εἶχεν ἐσωτερικῶς τέμενος διὰ τὴν λατρείαν, ἢ ὁποῖα ἀπεδείχθη ἀπὸ πλῆθος χαρακτηριστικῶν εἰς ἱερὰ κυπέλλων καὶ λοπαδίων. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ δωματίου τούτου ἀνήκον εἰς δύο φάσεις, τὴν MM III καὶ τὴν YM I α. Εἰς τὴν τελευταίαν ἀνήκουν χαρακτηριστικὰ δείγματα κυάθων (εἰς μὲ δικτυωτὸν καὶ ἕτερος μὲ ἀπλῆν σπεῖραν) καὶ προχοϊδίων, εἰς δὲ τὴν πρώτην ἀνήκουν δύο ἐνδιαφέροντα ἀγγεῖα μὲ διακόσμησιν διὰ λευκοῦ ἐπὶ καστανομέλανος διπλῶν πελέκεων ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν ἱερὸν κόμβον. Τὰ ἰσόγεια δωμάτια τῆς οἰκίας δὲν διεσώζοντο καλῶς, ὀλόκληρος δὲ ἡ Ν.Α. γωνία ἀνευρέθη κατεστραμμένη. Ὅμως ἐβεβαιώθη ἡ ὑπαρξὶς βεράντας πρὸς ἀνατολὰς ἐστραμμένης καὶ ἀνευρέθη ἡ εἴσοδος τῆς οἰκίας, ὡς καὶ ἄλλη δευτερεύουσα εἴσοδος ἐν συνδυασμῷ μὲ μικρὸν κλιμακοστάσιον ὡς

καὶ εἰς ἀποθέτης ὠκοδομημένος ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸ ὑπόγειον διαμέρισμα τοῦ ἱεροῦ κεκλεισμένος δὲ μὲ δύο μεγάλας καὶ βαρεῖας πλάκας. Ἐντὸς ἀνευρέθη κεραμικὴ τῆς ΜΜ III περιόδου.

Δευτέρα οἰκία (οἰκία Β) ἀνεσκάφη ὀλίγον περαιτέρω, τετραγωνικὴ τὸ σχῆμα καὶ μὲ τέσσαρα δωμάτια, τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἐβειβαίωθῃ, ὅτι ἦτο μαγειρεῖον ἐκ τῆς ἐστίας τοῦ σταμνοστάτου, τῶν στερεωμένων ἐν μέσῳ λίθων χυτρῶν καὶ μιᾶς τετρημένης γούρνας, ἣτις πιθανῶς ἐχρησίμευσεν ὡς νεροχύτης. Εἰς ἐν τῶν δωματίων ἀνευρέθη μέγα χωνοειδῶς πρὸς τὰ ἄνω εὐρυνόμενον σκεῦος, ἐν εἴδει κολυμβήθρας ἢ εὐμεγέθους πυραύνου. Διὰ τὴν μεταφορὰν του, ὅταν ἦτο πυρακτωμένον, φαίνεται, ὑπῆρχον δύο ὀπαί, ἀντικείμενα, ἵνα δι' αὐτῶν διέρχεται ράβδος. Συνεκροτήθησάν τινα ἀγγεῖα ἅπαντα τῆς ΥΜ Ια περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιήθη ἡ οἰκία. Ἐνδιαφέρον εἶναι λίθινον τετράγωνον σκεῦος ἐκ πώρου λίθου μὲ μινωϊκὴν ἐπιγραφὴν τοῦ γραμμικοῦ συστήματος Α.

17. Ἐν Κρ ἤ τη ὡσαύτως ὁ καθηγητὴς κ. Μαρινᾶτος ἐσυνέχισε τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἐν Βαθυπέτρῳ, παρὰ τὰς Ἀρχάνας, μεγάρου, διεπίστωσε δ' ὅτι τοῦτο εἶχεν ἀρχικῶς σχεδιασθῆ εἰς διαστάσεις πραγματικοῦ ἀνακτόρου, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ περατωθῇ, πλὴν τοῦ Δ. τμήματος, ὅπερ ἀνηγέρθη σχεδὸν πλήρως. Ἡ εἰκὼν παρουσιάζει τὸ ἀποκαλυφθὲν Δυτικὸν τμήμα, πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ συνήθης κεντρικὴ αὐλὴ τῶν μινωϊκῶν ἀνακτόρων. Πέραν ταύτης ἀνατολικώτερον εἶχεν ἀρχίσει ἢ ἀνέγερσις καὶ ἄλλης πτέρυγος, ἣτις ὅμως δὲν φαίνεται νὰ προεχώρησε πολὺ. Σήμερον εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἔχει φυτευθῆ ἀμπελών, ἐν τῷ ὁποίῳ διατηρεῖται τοῖχος πάχους 2 μ. καὶ μήκους ἄνω τῶν 60 μ. βαίνων ἀπὸ Ν. πρὸς Β, ὅστις θ' ἀπετέλει τὴν Ἀνατολικὴν πρόσοψιν τῶν ἀνακτόρων.

Ἐκ τῆς ἀνασκαφείσης Δ. πτέρυγος τὰ κυριώτατα τῶν ἐφετινῶν εὗρημάτων ἦσαν:

1) ἡ ὑπ' ἀριθ. 1 αἶθουσα βλέπουσα πρὸς τὴν κεντρικὴν αὐλὴν διὰ στοᾶς ἐκ τριῶν κίωνων βαινόντων ἐπὶ στυλοβάτου ἐκ πελεκητῶν λίθων. Πρὸ τοῦ στυλοβάτου τούτου εὐρέθη ἀνοικτὸς ὄχετὸς

σχήματος | | εκ σκληροῦ μέλανος λίθου. Ὁ Β. τοῖχος ἦτο ἐξωτερικός καὶ διὰ μεγάλων πελεκητῶν λίθων ἐκτισμένος. Ὁ Νότιος καὶ ὁ Δυτικός ἐκ μικρῶν λίθων ἔχουν μέγα πάχος, φθάνον τὰ 2 μ.

Ἐσωτερικῶς τὸ δωμάτιον φέρει 2 τοίχους καθέτους ἐπ' ἀλλήλους, ὧν ὁ εἷς παράλληλος πρὸς τὴν κιονοστοιχίαν, ὥστε νὰ σχηματίζεται ἐξωτερικῶς στοά.

2) Ὅπισθεν τῆς κόγχης (3), ἣτις εἶχεν ἀνασκαφῆ προπέρυσιν κατὰ τὴν Δυτικὴν πρόσοψιν τοῦ μεγάρου, ἀπεκαλύφθη ὀρθογώνιος κτιστὸς λάκκος (2) διαστ. 1.70×1.80 μ., προσιτὸς διὰ στενοῦ διαδρόμου πλάτους 0.75. Οὗτος θὰ ἦτο ἱερὸν θησαυροφυλάκιον ἢ πάντως θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἱερὰς τελετάς. Θὰ εἶχε λοιπὸν καὶ ἡ κόγχη 3 ἱερὸν χαρακτῆρα, οὔσα εἶδος μικροῦ ἱεροῦ.

Ἄνω περίξ τοῦ λάκκου ἐσώθησαν πλάκες ἐξέχουσαι κατὰ 0.03 τοῦ ὑποκειμένου τοίχου. Τὸ ἐσωτερικὸν ἦτο πλήρες χώματος καὶ ἀγγείων, κυρίως ἀώτων κυάθων καὶ μιᾶς λεκάνης μετὰ λαβῆς. Εἰς τὸ βάθος τῶν 0.15 μ. ὑπῆρχε στρώμα λευκῆς ὕλης, ἀσβέστου ἢ γύψου, πάχους 2-3 ἐκ., ἐντελῶς ὀριζόντιον. Ὑπὸ τὸ στρώμα τοῦτο ὑπῆρχον πάλιν χώματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων μικροὶ ἄωτοι κύαθοι, σχεδὸν κατὰ κανόνα ἀνεστραμμένοι.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται περὶ λειψάνων ἱερῶς τελετῆς. Ἀπετέθησαν πρῶτον οἱ κύαθοι ἀνεστραμμένοι, ἀκολούθως δὲ χῶμα μετὰ στρώματος ἀσβέστου, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἐπανελήφθη ἡ θυσία, θραυσθέντων καὶ τῶν ἀγγείων ἐπὶ τόπου.

3) Τὸ νοτίως τοῦ ἀποθέτου δωμάτιον 4 μὲ δύο πεσσούς, τὸ ὁποῖον μετεβλήθη εἰς ἀποθήκην πλήρη μεγάλων πίθων, εἶχεν ἀνασκαφῆ προπέρυσιν.

4) Ἀνατολικῶς τοῦ 4 καὶ ὑψηλότερον ἀνεσκάφησαν δύο δωμάτια 5 καὶ 6, ὧν τὸ ἓν παρουσίασεν ἀρκετὰ μικρὰ εὐρήματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γυμνότητα τοῦ ὑπολοίπου μεγάρου: ἦτοι σφαιρικὰ διάτρητα πήλινα ἀντικείμενα (ἴσως ἀγνῦθας) ἀώτους κυάθους, μικρὰν πρόχουν, δύο φωλεόσχημα λίθινα ἀγγεῖα, δύο τεμάχια χαλκῶν φύλλων, τὸ ἥμισυ χαλκοῦ εἰδωλίου μινωικοῦ νεανίου, προφανῶς εἰς τὴν γνωστὴν στάσιν προσευχῆς, καὶ τρεῖς γλυπτὰς

λίθους, ὧν ἡ μία φέρει ὠραίαν γλυφὴν δύο χηνῶν ἐν μέσῳ φυτῶν, ἡ ἄλλη εἰκονίζει βοῦν κατακείμενον καὶ ἡ τρίτη ἐκφυλισμένον θέμα, κοινὸν εἰς εὐρεῖαν κατηγορίαν ὁμοίων σφραγίδων.

5) Ἔτι νοτιώτερον παρὰ τὴν Ν.Δ. γωνίαν τοῦ μεγάρου, ἀπεκαλύφθη εἴσοδος (7), προφανῶς ἡ κυρία εἴσοδος. Εἰς αὐτὴν κατέληγε λιθόστρωτος ὁδὸς ἀνερχομένη τὸν ἀνήφορον τοῦ λόφου καὶ καταλήγουσα εἰς λιθόστρωτον αὐλὴν ἢ στοάν, εἰς τὸ ἐν ἄκρον τῆς ὁποίας διατηρεῖται μέγα κατώφλιον. Ἀκολουθεῖ ὑπόστυλος αἵθουσα μὲ 4 πεσσούς, ὧν σώζονται τὰ κάτω μέρη.

6) Ἀνατολικώτερον ἀνεσκάφησαν διαμερίσματα τῆς νοτίας συνοικίας τοῦ μεγάρου. Τούτων πάντες οἱ τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι διὰ μεγάλων πελεκητῶν πωρολίθων καὶ κατὰ ψευδισόδομον σύστημα. Καὶ τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη εἰς δευτέραν χρῆσιν ὡς βιομηχανικὴ ἐγκατάσταση, ἐγκατελείφθη δ' ἀποτόμως, δι' ὃ καὶ ἦτο πλήρες ἐνδιαφερόντων εὐρημάτων.

Καὶ πρῶτον μὲν εὐρέθη ἐδῶ λιθίνη κλίμαξ (9) πλάτους 1.50 μ. στηριζομένη ἐπὶ παχέος ἀναλήματος. Διατηροῦνται 8 βαθμίδες ἐκ πάρου πολὺ ἀναπαυτικά. Αὕτη, κατὰ τὸν κ. Μαρινᾶτον, δὲν ἔφερεν εἰς ἄνω ὄροφον, ἀλλὰ πρὸς ἀνοικτὸν ἐξώστην (10) πρὸ τῆς νοτίας συνοικίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατόν νὰ ἀπολαμβάνωσι θαυμασίας θέας πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ τὰ ὑψώματα τῆς Λυκάστου καὶ ἀριστερώτερον πρὸς τὴν σειρὰν τῶν Ἀστερουσίων ὄρέων, τὴν ὑπερκείμενην τῆς νοτίας θαλάσσης τῆς Κρήτης.

Τὰ πρὸς ἀνατολὰς τῆς κλίμακος 3 διαμερίσματα (11-13) ἦσαν προσιτὰ δι' αὐλῆς (14), ἐνθα ὑπῆρχε πεσσὸς καὶ λίθινος κεκαλυμμένος ὄχετος συλλέγων τὰ ὕδατα τῆς κλίμακος, ἣτις θὰ ἦτο ἐπομένως ὑπαιθρία, προχωρεῖ πρὸς νότον καὶ εἶτα κάτωθεν κατωφλίου φέρεται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν αὐλὴν.

Ἐκ τῆς αὐλῆς εἰσέρχεται τις εἰς τὸ δωμάτιον 13. Τοῦτο κατὰ τὴν δευτέραν χρησιμοποίησίν του εἶχε μεταβληθῆ εἰς στεμφυλοπιεστήριον ἢ ἴσως καὶ εἰς ὑφαντήριον, ὧν τὰ σκεύη εὐρέθησαν πάντα κατὰ χώραν. Πρὸς προστασίαν τῆς μοναδικῆς εἰς τὸ εἶδος τῆς βιομηχανικῆς ταύτης μινωϊκῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ 16^{ου} αἰ.

π.Χ. ανεκτίσθη τὸ δωμάτιον 13 διὰ τοῦ ἀρχαίου ὑλικοῦ καὶ ἐστεγάσθη διὰ πλακὸς ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος.

Τὸ δωμάτιον 13 εἶχεν ἀρχικῶς ἄλλον σκοπόν· διότι ἢ διὰ πελεκητῶν λίθων κατασκευή του δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸν μεταγενέστερον βιομηχανικὸν προορισμὸν του.

Ἐσωτερικῶς φέρει δύο παρίνους πεσσούς οὐχὶ ὅμως ἀξονικῶς διατεταγμένους. Τὸ δάπεδόν του εἶναι πλακόστρωτον. Ἀρχικῶς ἀνεφάνησαν τὰ στόμια πίθων εἰς τὰς γωνίας, ὥστε ἐνομίσθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀποθήκης μετὰ πεσσῶν, ὡς ἢ ὑπ' ἀριθ. 4. Σὺν τῇ προόδῳ ὅμως τῆς σκαφῆς ἀπεδείχθη ὅτι εἷς τῶν πίθων, ὁ τῆς Β. Α. γωνίας, ἦτο μέγα πήλινον ἀβαθὲς ἀγγεῖον, εἶδος πελωρίας λεκάνης ἐφωδιασμένης διὰ στερεῶν λαβῶν καὶ ἀσυνήθως μακρᾶς προχοῆς. Ἦτο κατὰ χώραν ἐπὶ ὑποβάθρου, ἐκ μικρῶν λίθων καὶ πηλοῦ, ἢ δὲ προχοῆ του ἴστατο ὑπεράνω πίθου ἐνεκτισμένου καὶ τούτου κατὰ χώραν. Πέραν ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἀγγείων εὐρέθη τρίτος πίθος. Ἡ σκαφή προὐχώρησε μέχρι τοῦ δαπέδου χωρὶς νὰ μετακινηθῇ τίποτε. Τότε ὁ προορισμὸς κατέστη πλέον σαφής. Τὸ πρῶτον ἀγγεῖον ἦτο ἡ λεκάνη συνθλίψεως τῶν στεμφύλων ἢ καὶ τῶν σταφυλῶν. Τὸ γλεῦκος ἔρρεεν εἰς τὸν ὑποκείμενον πίθον, ὅστις ἐν Κρήτῃ σήμερον καλεῖται «δοχειό». Ὁ τρίτος πίθος θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς μήπω ἐξακριβωθεῖσαν βοηθητικὴν χρῆσιν.

Πρὸ τοῦ «δοχειοῦ» ἀνεκαλύφθη ἐπὶ τοῦ δαπέδου πλάξ ἡμικυκλικὴ φέρουσα κοιλότητα, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ἀντὶ λεκανίδος. Τὰ χεῖλη της φέρουσιν ἄνοιγμα, ἐξ οὗ ἀναχωρεῖ ὀχετὸς πρὸς τὰ Β. Α., διερχόμενος ὑπὸ τὸν τοῖχον πρὸς τὸν νότιον διάδρομον, χωρὶς ἐκεῖ νὰ ὑπάρχῃ συλλεκτήριός τις ἐγκατάστασις. Ἄρα τὸ ἀποχετευόμενον ὑγρὸν δὲν θὰ ἦτο χρήσιμον, ἀλλ' ἴσως ἀκάθαρτα ὕδατα ἐκ πλύσεως.

Καθ' ὅλον τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου ἔκειντο 16 μικροῦ ἢ μεσαίου μεγέθους ἀγγεῖα ἐν σωρῶ: πιθάρια, ἀμφορίσκοι, πρόχοι καὶ δύο λίθινοι λύχνοι, ἀλλὰ παρὰ τὴν Ν. Α. γωνίαν καὶ δεκάδες σφαιρικῶν πήλινων διατρήτων ἀντικειμένων, πιθανῶς ἰστοουργικῶν

ἀγνύθων. Ἴσως λοιπὸν τὸ δωμάτιον 13 νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν νεκρὰν ἐποχὴν καὶ ὡς ὑφαντήριον, ὅποτε ἡ λεκάνη μὲ τὸν ὄχε- τὸν θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς χρῶσιν ἢ πλύσιν τῶν νημάτων.

Πρὸς Δ. ἀπεκαλύφθησαν δύο ἄλλα βοθητικὰ διαμερίσματα 11 καὶ 12, ἔνθα εὐρέθησαν ἄφθονα ὑστερομυκηναϊκὰ Ια ἀγγεῖα καὶ εἰς Κορινθιακὸς ἀρύβαλλος, περαιτέρω δὲ ἄλλο στενόμηκες δωμάτιον, κοιτῶν ἐργάτου πιθανῶς.

Ὁ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μεγάρου χῶρος βορειότερον μὲν ἔναντι τῆς κεντρικῆς αἰθούσης ἐχρησίμευεν ὡς αὐλή, νοτιώτερον ὅμως ἀπεκαλύφθη στενομήκης χῶρος πλήρης ὄστράκων καὶ τινων εὐτελῶν ἀκεραίων κυάθων. Ταῦτα θὰ ἐρρίφθησαν ἐκεῖ ἔκ τινος καθάρσεως. Καὶ ὁ ἀνατολικῶς τοῦ διαδρόμου χῶρος εὐρέθη ἐπί- σης μὲ πολλὰ ὄστρακα τῆς ΥΜ Ια ἐποχῆς. Μόνον τρία μικρὰ ὄστρακα ὠραίου θαλασσίου ρυθμοῦ ἀνευρέθησαν μεταξὺ τούτων.

Σημαντικὸν εἶναι ὅτι τόσον ἐδῶ ὅσον καὶ ἐντὸς τῆς αἰθούσης καὶ ἀλλαχοῦ ἀνευρέθησαν πολλὰ τεμάχια κεραμεικῶν τροχῶν μὲ ἐγγάρακτον φυλλοειδῆ διακόσμησιν καὶ εἰς μὲ διπλοῦς πελέκεις. Ἀνατολικώτερον ἐντὸς ἀμπέλου ἡ σκαφή ἀπεκάλυψε συνέχειαν τοίχων τοῦ μεγάρου, κεκαυμένα χῶματα καὶ ἄφθονα τεμάχια ἰσχυ- ρῶς κεκαυμένων ἀγγείων συντετηγμένων ὑπὸ ὑπερβολικῆς θερμό- τητος. Ἡ ἀμπελος ἐξηγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας καὶ ἐκεῖ θὰ στραφῆ ἢ σκαπάνη κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος· διότι πρόκειται προ- φανῶς περὶ κεραμικοῦ κλιβάνου, ὅστις δυνατὸν ν' ἀνακαλυφθῆ, ὅποτε θὰ συμπληρωθῆ πολῦτιμος εἰκὼν μεγάρου μὲ ἀμπελουργι- κήν, ὑφαντικὴν καὶ κεραμικὴν βιομηχανίαν, ἐκ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀκμῆς τοῦ μινωικοῦ πολιτισμοῦ ἤτοι τοῦ 16^{ου} αἰ. π.Χ.

Τοιοῦτο ὑπῆρξε, Κυρίαί καὶ Κύριοι, τὸ κατὰ τὸ 1951 ἔργον τῆς Ἑταιρείας, ἐπιτελεσθὲν μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ ἄλλοτε πίστεως πρὸς τὴν μεγάλην ἡμῶν παράδοσιν. Ἐλπίζομεν ὅτι κατὰ τὸ προ- σεχὲς ἔτος θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπεκτείνωμεν ἔτι μᾶλλον τὴν δρᾶσιν ἡμῶν, μὴ ἀρκοῦμενοι μόνον εἰς τὴν δι' ἀνασκαφῶν ἀνεύρεσιν καὶ ἄλλων ἀρχαίων, ἀλλὰ προωθοῦντες αὐτὴν καὶ εἰς τὴν συντήρησιν

τῶν ἤδη εὐρημένων, τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀναστήλωσιν αὐτῶν ἀλλὰ καὶ ἔτι περαιτέρω εἰς τὴν ἐπισκευὴν μουσείων καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς κατ' ἀξίαν ἀνίδρυσιν καὶ ἔκθεσιν τῶν ἀρχαίων. Θὰ ἔλθωμεν οὕτω κατὰ τὸ δυνατόν ἀρωγοὶ εἰς τὸ Κράτος, ὅσάκις τοῦτο δὲν θὰ ἔχη τὴν οικονομικὴν δυνατότητα νὰ διεξαγάγῃ ἀποτελεσματικῶς τὰ ἔργα ταῦτα.

Μὲ τοιαύτην προοπτικὴν σκεπτόμενον νὰ ἐργασθῆ τὸ Συμβούλιον νομίζει ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ πληρέστερον τὸν σκοπὸν, ὃν ἐπιδιώκει τὸ Ἴδρυμα· διότι εἶναι μυριάκις προτιμότερον νὰ ἀναβάλλωμεν τὴν περαιτέρω εὗρεσιν ἀρχαίων ἐὰν δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ συντηρῶμεν τὰ εὐρεθέντα, νὰ τὰ ἀναστηλῶνωμεν, κατὰ τὸ δυνατόν, καὶ νὰ τὰ ἐμφανίζωμεν ἐπαξίως εἰς τὰ μουσεῖά μας.

ΑΝΑΣΤ. Κ. ΟΡΦΑΝΔΟΣ